

ብሊና ክታብትዲ

ግብራ ጋቡኸዲ

ድግ ጠፍሐ ሕቱግ

ጸጸጸጸጸጸ

Blin Language

Introductory Phonetics and Grammar

Revised Edition

ተኪኤ ዓልበኪት
Tekie Alibekit

ብሊና ክታብትዲ
ግብራ ጋቡኸትዲ
ድሞ ጠፍሓ ሕቱም

Blin Language

Introductory Phonetics and Grammar

Revised Edition

1st Edition ISBN 82-992623-0-5
April 1992
Oslo, Norway.

Printed by:
Nikolai Olsens
Trykkeri A/S

ድሞ ጠፍሓ ሕቱም
አስሎ፡ ኖርወይ 2014

RevisedEdition pdf.
Oslo, Norway 2014

ሰልፋ ሕቱም አመራ 1992ዲትል ከተብሱ፣ ብሊና ጋብሲ ተመምዶ ከተብሰኸ ግእዝ-ሶፍትወይር ደለሞ እርግላ። ንድ ሰበትድ እና ድሞ ጠፍሓ ሕቱም ኒል ፍደላት ጠፍሓ ከተብሶ ህምበኩ። ኒሰናኸር ገለ ከቲነድ ከተብሰው ቆላት ትክዮ፣ ጀረብደገው ተከው ነቀሶ፣ ገለ ጀረብደዋ ኩሰቶሓዲስድ ከተብሶ ህምበኩ። ኒዳግልር ገለ ቆላት ግብራ ጋቡኸትዲ (grammatical terms) እን አመራ 1994ሲ ስዊድንሊ ጠፍሓት ብሊና ጋባኸትድ ዲባ ከለብራ ደርብድ ልውታ እስተሎም ህምበኩ።
This is a revised edition of my book of 1992, with the same title. The revision deals mainly with the use of some Geez Script Blin letters, which were not yet introduced in Geez software programs at that time.

ተኪኤ ዓልበኪት

Tekie Alibekit
tekie.al@online.no

ናይ ከተባንቲኸ ተከውሳኸ ግን

All Rights Reserved

The Blin Language

The Blin language is one of the nine languages spoken in Eritrea. The languages of Eritrea belong to the Semitic, Cushitic and Nilotic language groups. Blin is a Cushitic language, which is a branch of the Agaw language family. It is spoken in the province of Senhit. All the nine language of Eritrea are briefly described in the introduction of this book. Previous works done regarding the Blin language are also mentioned. In these works, we read either Bilen or Bilin. The former is common among Tigre or Tigrinya speakers, whereas the latter is the usual transliteration among European or North America writers. However, as used by the native speakers, the correct transliteration is Blin.

Although until now Blin has been an unwritten language, laudable efforts were made by some enterprising European linguists, such as Leo Reinisch in the 19th century, and Conti Rossini, F.R. Palmer, Tucker A.N., M.A. Byrian, Zobarski A., Robert Hezron and David L. Appleyard in the present century. Today, among the educated young generation of the Blin community, there is a growing lively interest in developing written Blin. In this connection, the works by foreign linguists, as just mentioned bear significant utility. Already pioneering attempts by members of this generation are in progress; some in translation of works in other languages, others preparing Blin dictionaries, and still others in producing grammar manuals, similar to my attempt here. The situation in Eritrea today is greatly conducive to such efforts. It is Apparent that Blin will soon be used in school instruction within the Blin community. And this will further lead to the rise of its own reading public.

The main body of this book is divided into two parts. After making brief introductory remarks on linguistics and phonetics, the first part deals with the methods of writing in Blin. The Blin alphabet, which is the Geez alphabet, with a few additional letters, is described and discussed. The discussion includes a consideration of the syllabic writing of the Ge'ez alphabet, as well as a suggestion of some symbols for identifying syllabic length in that alphabet. The relevance of these symbols to writing in the Blin language will be evident on the of this book. For the benefit of Latin alphabet users, an indication of how each of the Ge'ez letters is pronounced is given in Latin.

The second part of the book presents the grammar of the Blin Language, with some supplementary Blin idioms and proverbs at the end.

The main aim of this book is to contribute to the alphabetical, phonological and grammatical study of the Blin language, which has been up to now a spoken

language only. In its present form, the book is written only in Blin. But, it is my hope to translate at least some parts of it into Tigrinya and English in the future.

At the moment, presenting an exhaustive study of the Blin language is beyond my capacity. I merely intend here, to set out an introductory contribution to the study of the language.

Finally, I would like to express my gratitude to Mr. Amine Kidane, who very kindly supplied me with a computer software of the Ge'ez alphabet, which greatly facilitated my preparation of this book. Heart felt gratitude is also due to Mr. Kiflemariam Hamde, who kindly read the manuscript and made some valuable terminological suggestions. I would also like to express my deep gratitude to Senior Lecturer Rolf T. Enderson of The Department of Linguistics and Philosophy at the University of Oslo for his kind assistance in providing me with some very helpful reference books. At last, but not least, my gratitude goes to all friends who gave me their valuable pieces of advice, which greatly contributed to the final production of this book.

Tekie Alibekit
Oslo, April 1992

ክማና

ብዲሰና.....	I
ቱሲሰና.....	V

ሰልፋ በና

ውሪና ጋቡኸ - meaning of language.....	1
ደሀይ ጋቡኸ - speech sound.....	2
ባህርያትዲ ዳበርናዲ ጋቡኸ - nature and development of language.....	4
ክታብት - writing.....	7
ክታብት ብሊና ጋቡኸ - Blin writing /orthography.....	9
ብሊና ጋባ ደሀይ ተግንጉኸዲ ኒክታብትዲ.....	12
ፍደላት ብሊና ጋባ ደሀይ	14
ፍደላት ብሊና ጋባ ደሀይ ኣኸገው.....	15
ከብ ፍደላት ግእዙ.....	16
ስኹኹ ፍደላተው.....	17
ደሀይ ፈርጊሳ እሻራት- accent or diacritic marks.....	18
ቆል ደሀይ ሺርኻ- syllable length.....	19
ካረምሳ ፍደል ሺርኻ - consonant length.....	20
ካረምሰጋ ፍደል ሺርኻ - vowel length.....	21
ተረርናዲ ወተር ቅያስዲር እሻራት - stress,tone etc.....	23

ሊኻር በና

ግብራ ጋቡኸ - grammar.....	26
በን ጋቡ - parts of speech.....	26
ስኹ - noun.....	28
ሽጋኒ ስኹ - proper noun.....	28
ዕባቢ ስኹ - common noun.....	28
ሕዩብ ስኹ - collective noun.....	28
ኢነት ስኹ - abstract noun.....	28
እራኩ ስኹ - material noun.....	28
ዓደድ - number.....	29
ገር - gender.....	40
ወቀይ - case.....	42
ስኹ ኣብ - pronoun.....	45

ክግና

እኚር ስኙ አብ - personal pronoun.....	48
አደሪ ስኙ አብ - possessive p.n.....	49
እስኒ ስኙ አብ - verb-suffix p.n.....	49
ሓበርኒ ስኙ አብ - demonstrative p.n.....	50
ወንቀርኒ ስኙ አብ - ininterrogative p.n.....	51
ስኙ ከሰ - adjective.....	47
ሸክል ስኙ ከሰ - adjective of quality.....	48
ቅያስ ስኙ ከሰ - adjective of quantity.....	49
ሓበርኒ ስኙ ከሰ - demonstrative adj.....	50
አደሪ ስኙ ከሰ - possessive adj.....	51
ወንቀርኒ ስኙ ከሰ - adjective of quantity.....	52
አክኒ ቆል - verb.....	53
ካራ አክኒ ቆል -transitive verb.....	54
ካራጋ አክኒ ቆል - intransitive verb.....	55
መሱን - voice	56
አዋይን - mood	57
አክኒ ቆል ካበና - auxiliary verb	58
ሁመት - tense	59
አክኒ ቆል ከሰ - adverb	60
አክኒ ቆል ከሰ አዋይኑኸ - adverb of condition	61
አክኒ ቆል ከሰ አካኑኸ - adverb of place	62
አክኒ ቆል ከሰ ሁመቱኸ - adverb of time	63
አክኒ ቆል ከሰ ሰበቡኸ - adverb of reason	64
አክኒ ቆል ከሰ ወንቀሪኸ - adverb of question	65
ንሸዋ - preposition	66
ውጨላ - conjunction	68
ሃምገም - interjection	69
ግብራ ሓሳብ ታምሙኸ - sentence construction	70
ድቀማ - phrase	71
ጭጋግ - clause	72
ሓሳብ ታምም - sentence	73
ንቁጥ ክታብቱ - punctuation marks.....	74
ተከን - synonyms	75
ቁር - synonyms	77
ጋባት - idioms	79

ክግና

መሰል - proverbs	80
ቆላታ ውሪና - vocabulary	81
ፍደላት ግእዙ - Ge'ez letters	83
ሓብረር አክቦት - references.....	85

ጽጌጽጽጽጽ

ብዲሶና

አዳማንድኸራ አሪ ሕያይትልድ ኪዳኸ አኸ ንቋልስታኸ ክብያኸ ሓሰብኒ ግርስ ክሚነዲን ካያ አኸጊ፣ እን ኒ ሓሰባኸሲ ጋብነድ እኸሪርሲ ፊሀሚስሮ ገረሳኸ፣ ኒሰናኸር ይኸ ዲማ ዳይም ኒነቢርዲ፣ ኒአርእኻዲት ኪዲስሮኸር፣ ዳበርድሮኸር ለመለም ዩ መንደርታኸ ኒአክነድ ግን። አዳም አሪ ሕያይልድ ሲረ ላገሽ ከደሞ መንደርትሮ ተርሰሰነክ፣ እኸሪሪ ሓሳብሲ ፊሀምና ጀረብዲነዲንሉ ጋብሲ ክንቲኸ። ሀ-መትልድ ሀ-መትኻ ኒክድመትልድ መሀርሱ ፈርነዲን፣ ጋብ ኒውዲ፣ አርእኻ ኒኸዲ ግጀክ ሺባ ትክሰ ዳበርዶ ገረሱኸ።

እማና እና ናንድሰና አዳምር አርእኻዲ፣ ነቢርዲ ትክሰ ዳበርጊ ዋኑ፣ አዳማንድቀኑር እን ናው መንደርተና አካናትልድ ገሪኸ ሺሽድኖ ጋይቱኑ ሰኻኒ። ንድ ተኪንኻ ጀድ አዳምሩኸ ላኸክ እን ኒአረርሳ አካንሊ በንስሰኻ መንደርቱ ሰጋኸ ኒአክነድ፣ ኒትኒቱር ጋብዲ፣ ዓዋዲዲ መሀድሮኸር፣ ዳበርድሮኸር ገረሱኸ። ኒአርእኻ ትክሰ ዳበርሰነክ ከዶ፣ አብድ ጋብና ካያ አቕትጊሉ አሪ ደርፍፍድኸ ፊሀምስኻና ቋልስትኸሉ፤ እማ ክታብትሲ መሀድሮ ተርሲኸ። ክታብት መሀድሶ ደንቢ አዳም እን ኒ ሓሰባኸሲ ወረቀትል ገምዶ ክቱብድ ፊሀምስኺሮ ገረሱኸ። ኒሰናኸር ከዶ ኒአርእኻዲ፣ ኒዓዋዲዲ፣ ኒድግምዲት ክቱብድ ሻኸ ተብድሮኸር ግም ደንበርሊ ደኸሰሮኸር ገረሱኸ።

ክታብት ኒሰልፍ ወክትሊ እና ናንድሰና ትክሰ ዳበሮ ሀምባኸ ሰኻላ። አዳምር አርእኻ ትክሰ ዳበርሰና እና እማና መሶፕታምያ ይስቶ ሽኻስቱ እርጋ አካናትሊ፣ ሰአልናዲ አሪ እሻራትዲሲ ክታባት ሰልፉኸ ኒል ተርዩኸ። እና ሀ-መት እንዲል ምስርቀኑር ከድኖ ናገፍድ ክታብት ሰአልኒኸ፣ ሂሮግሊፊክስ (Hieroglyphics) ይስታኸ ተርሲነ እርግኑኸ። እና ምስርሊ መሀድሳኸ ክታብት ኒስ ከው ገሪው አዳኻርድኖሉ ተርሲኒኸ። ኔልድ እን ትክሰ እና ክታብት ኒስ አዳኻርኖ ዳበርድድኖሉ ገረሰው ፎኒሲያንስ (Phoenicians) ይስተው ሴምቀኑር (Semetics)።

እና ምስርቀኑር መሀድሶ ፎኒሲያንስ ኪዲስናኸ ክታብትሲ ግሪክቀኑር (Greeks) ለውኖሉ ናጋባ ደሀይዲ ፈረሰና እሲነ ኪዲስንነዲንሉ፣ እና ንኪ ላቲን ፍደላት (Latin Alphabet) ይስቶ ሽኻስተው መሀድሱኸ። ኒልድ ይን ፊሀምኖ ገረሰናኸ፣ ፍደላት ናንዲ ሀ-መቱ ናቋላ ድኳ ናበልኻክ እኸሪር ተከገን፣ እማና ናስር ናው ኒልድ መሀድሳኸ ላኸ ኒአክና ግን። ይና በለድ ኤርትራል፣ ኒሰናኸር ይና ጎር ኢትዮጵዩል አረርሰው ፍደላት ግእዙኸር ላቅሸን እና ፎኒሲያንስ ይስተው ከውድ መሀድሰው ፍደላተው ግን።

ፍደላት ግእዙ አግካቢያን ወሪ ሳባውያን ይስተው፣ ግእዝ ጋቡ ሰሻው ከውዲ እና ናን የመን ብራ ይስቶ ሽግስታ አካናትልድ ባሓር ሰራሹሲ ካሮ ይና በለድል እንተው አሽት ደገምሰኩ።

ይና በለድ ኤርትራል ጋብስታ ጋብ ናጅንስ ሴኳትል በንሰኩ። ናውካ፣ 1. ሴምር ጋብ (Semetic Languages) ይስተው ግእዝልድ እኳርሰው ጋብ ግን። ናውካ ትግርንያዲ፣ ትግረዲ፣ ግን። 2. ኩሽር ጋብ (Cushitic Languages) ብሊንዲ፣ ሳሆዲ፣ ዓፋርዲ፣ ሃረንድዋ ወሪ ሕዳረብዲ ግን። እና ጋብ ኔን እማና ሓምር ጋብ (Hamitic Languages) ይስቶ ሽግስቱ ሰሻኩ። እን ናት ትክሰ ወከላሹ ስኹ ደአም እን ሰልፉሹ ግን። 3. ኒሎር ጋብ (Nilotic Languages) ይስተውካ ኩናማዲ፣ ናራዲ (ባር) ግን። ሴምር ጋብዲ ኩሽር ጋብዲ ናውክ አፍሪቃዲ-አስያዲር ጋብ (Afro-Asiatic Languages) ይስቶ ሽግስተኩ። እና ጋብ ኔን አፍሪቁልክር፣ አስዬልክር ጋብስታ ጋብ ግን። ንድካ ሺራሹልድ እኳረርሊ ወንዲተው ጋብ ግን። ይና በለድ ኤርትራል እና አወት ሀደግሶ ህምበው ጅንስ ጋቡልድ እኳርሳ ጋብ ጋበው ሰሳ ገባይል ወሪ ቆምያት አረርሰነኩ። እና ገባይል ኔን ስኹኹ ናው ላሹክ ኒጋባሰነክ እና ስቆት ተለያሹል ከተብሶ ህምበው ግን።

1. ትግርንያ	4. ሳሆ	7. ናራ (ባር)
2. ትግረ	5. ዓፋር	8. ሃረንድዋ (ሕዳረብ)
3. ብሊን	6. ኩናማ	9. ራሻይዳ

እና ሰሳ ጋብ ኔድ ዳግልር ኤርትራል ከው እቅጥሱ ጋብስተው ኤሊት ይስተውዲ፣ ሃውሳ (ተኩሩር) ይስተውዲ ጋብ አረርሰኩ።

ይና በለድ ኤርትራል ጋብስታ ጋብልድ ንኪ አክራሲክ ናሹር ክታቦት እንገው፣ ወሪ ይኸ ናክታቦት ዳበርድገው ገሪው ግን። ንሰና ኒአክናካ ኤርትራ ገሪ አመታት ሕክም ግፍራሹድ አንቀይሊ ለብሮ ሰሻረሪ ንር አክነድ፣ ከው ንሩ ናጋብሲ አኸን ዓዋዲ ናውሲ ጀረብደሰነክ ዳበርድድኖ ገረሰኒ። እና ሁመት ናን ህምብናሹሊ ኤርትራ እክ ናሕርየት አርድኖ ሰኹረሻን አመራ ሹር ምክውርኖ ለመለም ይኒ ደንቢ ፣ እናሐን አመራ ደኳሹሊ ምልክ ገብሪሹሲ ለብድኖ ናሕርየት ተምቢህኒል አክርሲክ ገእ ይኖ ህምበነኩ። እማ ናን ይን ኤርትራቀር ይና ናይ አርኖ፣ ኒሰናክር ይና ጋር አርደት ይና ላውድ አክኒል ገእ ይኖ ደንቢ፣ እን ናን ንኪ-አመሪ ይስትጊ አሸሻሹድ ከደምስሮ ጀረብዳ ክደምልድ ላሹ እክ ኤርትራው ናጋብሲ ትክሰነ ዳበርደና ደርፍፍ ብድናዲ፣ ምህሮ እክ ኤርትራው ናድከል ገእየሰና ሃብናዲ ግን።

ምህሮ አ'ዳሚንድኸሪ ዳበርነስ አሸሻኸድ ኒገሽ ጃብራ ደ'ረካኸ ሒል ግን። እክ ኤርትራው ምህሮር ብኒ ጭልምልድ ፋነን ካያ ግን ናው እርው-እርዋ ዳበርድኖ፣ እማ ናነቢርሲ ኪዲስድኖ ገረሰናኸ። ንድ መታን እና ጋራት ኔስ ዓውቲስኒል፣ ኤርትራል ጋብስታ ጋብ አዋኸ ከተብሰት ተብድናዲ፣ እን ጋብ ኔስ ናድ መሀርደነው አክትብት ደ'ለምድናዲ እን አሸሻኸውድ አኸሮ ጀረብዳ ክደም ግን። እማ እና አን “ብሊና ክታብትዲ ግብራ ጋቡኸዲ” ያኸ ስኹድ ደለምዳኸ ይሰልፍ ከቱብኸር፣ እና አወት ሀደግሶ ህምባ ስታትሊ ጨግዕስቶ፣ አኻር ይነኮ ጋባ ክታብትሲ ዳበርድኒል፣ ይዓቕምሰነክ እሲያ ያኸ ሓሳብድ ተርሰኸ ግን።

ብሊና ጋብ እን እማና ጃቢትዩ ሀደግሶ እርገሰና ናጅንስ ኩሽር ጋብ አኩ፣ እን አገው ጋብ ይስቶ ሽግስታ ጋብል ትወኮ። ግእዝ ጋብ እና ናንዲ ኤርትራዲ፣ ኢትዮጵያዲትል ናቱኒ ጃብ፣ አገው ጋብዲ፣ ኩሽር ጋብ አሪውዲ እና አካናት ኔል ከው ገሪውድ ጋብስቱ ሰኝ ጋብ እርገት ደገምሰኮ። ደምብርኻ ደአም ሴምር ጋብ ግእዝ ትዎሰና፣ እን አገው ጋብዲ፣ ኩሽር ጋብ አሪውዲት ጋቡ ሰኻው ከውልድ ናገሪው ሴምር ጋብ ግእዙሲ ከለብርንዲን፣ ይና በለድ ኤርትራል ኒክር ሁመትል እን አገውዲ አሪውዲ ኩሽር ጋብሲ ጋቡ ሰኻው ከው ሽጉኑ ፈርኑኸ። አሪ አካናትሊ ደአም ኩሽር ጋብ ናንሱክ ከው ገሪውድ ጋብስተኮ። ህምቡንትክ ናን፣ ሶማል ብሪል ጋብስተው ሶማል ጋብ፣ ኒሰናኸር ኢትዮጵዩል ከው ገሪውድ ጋብስተው ኦሮሞ ይስተው ጋብ ኔን ናኸርክ ኩሽር ጋብ ይስቶ ግን ናው ሽግስታኸ።

ብሊና ጋብ ናልድ እኸርሰው አገው ጋብ ሰጃትል በንሰኮ። ኔልድ እን ላኸ ብሊን ግን። እን ከብቴው ኢትዮጵዩል አረርሰውኻ እና ተለዩው፣ ኻሚር፣ አውንኒ፣ ቅማንዋ ይስቶ ሽግስተው ግን። ናዳግልር ኢትዮጵዩል ኻምጣ፣ ኩንፋል፣ ቋራ ይስቶ ሽግስተው አቕሹን አገው ጋቡ አረርሰኮ።

ብሊና ጋብ ኤርትራል ኒድካ ገፍድ ሴምር ጋብ ትግርንያዲ፣ ትግረዲሲ ክልውሶ ህምበው ናአክኒ ዳግል፣ ዓርብ ጋብኸር ደኩክ-ደኩክ ሕበርሰው-ሎም ናአክነድ፣ እና ሴኻ ጋብ ኔልድ ገለ ቆላት አኸን ደሀይ ስዊረክ ህምበው ድኳ አከን፣ ንኪ አኸራሲክ ናተቋ ድሂስገው፣ እማ ናኹ ገረሶ ህምበው ጋብ ግን። ጋብ ብሊነው ብሊን ሰንሒቱዲ፣ ብሊን ጣቀርዱዲ ይስቶ ለኝ አቕሹን ጋቡሊ (dialects) በንሲር ገረሰኮ። እና ለኝ አቕሹን ብሊና ጋቡ ኔን ገለ ከለላ ቆላትድ አከገን እኸሪርልድ ገሪኸ ሲረገው ላጋብ ግን።

ላጋብ ንጃክ ክታብት ናኸ እዳናኸድ ዳበርጋኸድ ኩሰልፍ ከቱብ ደለምድና ስዳዋኸ ክድመት አኸላ። ንሰና ኒአክናኻ እን ጋብ ናኹትልድ ጨገም ከሚነዲን

አክጊ፣ ክታቦት ናኸኑ ክንትስቲጋኸኑ አክነዲን ግን። ኒዳግልር ቆላት ምኸርሶ፣ ድዲል ሸአጎ እርገውሲ አልብድረክ ናድ ነፍዕስትናዲ፣ እን ክቱብል ገምጊ አብድ ካያ ይስቱ እርጋ ደሀይሲ ክታቦትድ ወከላኸኑዲ፣ ፈሀሚላኸኑዲ ሓብረ ጀረብዳኸኑ አክነዲን ግን።

እማ እና ክቱብ አን ይሰልፍ ብሊና ጋብድ ደለምዳኸኑሊ ገሪ ከቲና አረርሰትሉ ትብታኸኑ አክላ። ደአም እና ከቲና ሰልፉኸኑ ኒልድ፣ አቫር እን ንድ ደምቢ ብሊና ጋብድ ከተብድኖ ሰተተው ይሻንኸር ምህር አርና፣ እን ሁመት ደንበሪል ከተብሰው ብሊና አክትቦት ጠፍሖ ከተብሰራ፣ ብሊና ጋባ ክታቦትኻ ነወያኸኑድ ዳበርዳ ያኸኑ ቋላ ሻኸኸን። ንድ መታን እና ክቱብ ኒስ ነብብደው ናኸርክ እን ናው ቋለና ከቲነስ ናላውድ ትክሲ ነብብድድኖ፣ ናኸድጋዲ፣ ናምኻዲትኻ በቐቐግኒ ስኩስድኖለ ሳደኩን።

ከተበንታ

ቱሲሰና

እና ክቱብ ኒን ስታት ኒኸ እና ናን ኒሰልፍ ተርሊ ህምባኸ ብሊና ጋባ ክታብትሲ ዳበርድኒል፣ እን ሰልፍድ ጀረብዳ ዕደትልድ ላኸ አኸ ካበና አኸራ ያኸ ግን። የዋ እምን ግን፡ ብሊና ጋባ ክታብትሲ ናሰልፍ ተርሰውድ መሀርድኒል ንስኻ ስዳዋኸዱ፡ ግናቲት ፈሀመነሰና አኸ አሪ ደርብድ ከተብሶ ህምባኸዱ ክቱብ ጀረብደት ትብታኸ አኸላ። ደአም ሰልፍድ እን አክትበት ብሊና ጋቡ ሁመት እንተራኸል ጀረብደውሲ ደለምድኒል ከድጋዲ ሓብረዲትል ካቢሮና ገረሰው እራኸ ምህሮሩ ክምና ከዶ ገሪ አጭጉም እንክሮ ገረሰት አርእስታኸ ግን። ክቱብ ኒን ብሊና ጋብዲ ክታብትዲት ተብደውድ ሓብረርሰና አኸ ካቢሮ ገረሰኸ። ኒሰናኸር ምህሮ ብሊና ግብራ ጋቡኸዱኸሲ ናድ መሀርደነው አክትበት ትክሰ ደለምራሲክ መሀርድኒል ካበና አክና ባላ። ደአም ላኸስክ ኒዓቕምሰነክ መርኪሰነድ እን በለድል ህምባኸ ይማም ምህሮሩኸዱ ፈረሰና አኸሮር መታን እን ጀረብደውሲክ ፍድድኻረ ስኸሰና ጀረብደኸ።

ክቱብ ኒን ለጋትል በንሰ ህምባኸ ግን። እን በና ሰልፋኸ ዕባባበትድ ጋብ ውረኒ አኸት፡ ኒሰናኸር ባህርያት ጋቡኸ አወያኸ አኸት፣ እማ እን ደሀይ አዳምር ጋቡኸ አዋኸ መሀድሰት በርህደኸ። ኒደንቢኻ ክታብት አዋኸ ተርየት ሀደገኸ፤ እማ ጅንስ ፍደላታኸሲ ቋሊስኒ መታን ፍደላት ግእዙሲ ስኸሰኸ። እና በና ኒን እን ንድ ጃብ ብሊና ጋብሲ ቋላኸድ ገፍር ከተብና አክበትሲ ፈሀምኒል ካቢሮና፣ ኒሰናኸር ይና ጋብሲ እን አሪ እዲኒ ጋባሰነክ እዳናኸድ ዳበርድኖ ሓብረ አኸሮና ያኸ ስታትድ ስኸሮ ህምባኸ ግን። ንድኻ እን ምህሮ ተሩኸዱ፡ ነበኩኸዱር አወይሲ አኸነዲን ኒውክ ሰሀርዶሉ ጀረብዳኸ አኸላ። ደአም እን ምህሮ ጋቡኸሲ እዳናኸድ ተብደውዱ፡ አክትበት ምህሮሩ ደለምደውዲሲ ነፍዕሮ ገረሰኸ። እን ኒድ ደንቢ ተለዮ ህምባኸ ክታብት ብሊናኸሲ ቋላኸ ግን። ሰልፍድ ብሊና ጋብሲ እን ናጅልዋኒል ህምበው አሪ ጋበልድ ሲደውሎም ደሀይ ጋቡ አወን አኸት ሀደግኒ ደንቢ፣ እና ደሀይ ኔን አዋኸ ከተብሰት ሓብረኸ። ተለይዶኻ ጋብ ብሊነውሲ ከተብኒል ጀረብደውና ፍደላት ግእዙዲ፡ ላቲኑዲት ላት መጢሶ ቋሊሰኸ። ኒሰናኸር ቆላት አሪ ጋበልድ ስዊርሰውሲ ከተብኒል ጀረብደውና ፍደላትሲ ናገፍድ ስኸሰኸ። እን ኒልድ ተለዮ ዲዋኸ ፍደላት ናደሀይሰነክ አዋኸ ሸኻስተት ቋሊላኸ ግን። ኒደምቡኻ ደሀይ ሺርኻዲ፡ ድርኻንትዲት ኒሰናኸር ተረርናዲ፡ ወተር ደሀይኸድ ቅያስዲት ቋላኸ ግን። እና ደንቢሪኸል ይድ ቋልስታኸድላ ብሊና ቆላትሲ ስዳዋኸድ ነበብድናዲ፡ ናውሪነስ ፈረግነዲትል ካቢሮና ዮ ገለ እኻራት ደሀይ ፈረገሰው ስኸሶ ህምበኸን።

እን በና ሊኻር እና ከቱብ ንዱኸ ብሊና ግብራ ጋቡኸ (grammar) ግን። እና ገፍ ሊኻር ኒን ብሊና ጋብሲ እን ናኹር ግብራዲ ባህርያትዲት መኸልትነድ፣ እማ

ግብራ ጋብ እንግሊሱዲ፣ ትግርንዬውዲ ኦሪ ጋቡዲዲ መጠስሮ ቋልነድ ከተብሳኹ ግን። ንድኻ እን ኦሪ እዲኒ ጋብል ዲዋኹና ግብራ ጋቡኹዲ ፈራኹ ኣኸነዲን ገራኹ ሓብርና ጀረብዳኹ ኣኸላ። እና ገፍ ኒል ደንቢረድ ጋባት ብሊነው (idioms) ኒሰናኸር መሰል ብሊነው (proverbs) ገለ እን ኣን ኣልብደውስክ ስኩሶ ህምበኩን። እና ጋብ ነወየው እን ብሊና ጋብል ህምባ ታሚትዲ፣ ኩሓሳብሲ ገሪ ደርፍፍድ ኒድ ዋሲስራኹ ቆላታ እዳናርዲት ቋሊስኩ።

እና ክቱብ ኒል ኣን ነፍዕስተክ ህምበው ቆላትምህርር ክድመቱዲ፣ ክታብቱዲ እን ይድ ቋልስታኹድላ ወሪ ይኸ ከው ኦሪውሲ ወንቀሮ ዋሲስራ ዮ ፍሪሮ ከተቦ ህምበው ግን። ናትኻ በርህጋኹድክሉ ካበና ኣኸሮ ዮ ናገልትልክ ናውሪነስ እንግሊሱድ ከተቦሎም ህምበኩን። ኒሰናኸር ደንቢረድ ቆላታ ውሪነስ በርህዳኹ (vocabulary) ከተቦ፣ ቆላት እንግሊሱዲ መጠሶ እን ብሊና ቆላታ ውሪነስ ገሪስተሰነክ በርህዶ ህምበኩን። እና ቆላት ነወየው ሁመት እንተራኹሊ ናስኻ ዋሲስሮ ገሪሰውዲ፣ ታሚተውዲ ኦሪ ቆላት ኦሪርሰክ ሺባ ለወትስሮ ገሪሰኩ ዮንታ ግን።

እማ ናን እና ክታብ ኒን ሻኾ ህምባ ክድመሲ ሓብርኒ ደንቢ፣ እና ተለዎኹል እን ንጃብክ ብሊና ጋብሲ ቋላኹድ ከተብሰው ኣክትቦት፣ ወሪ ይኸ ኦሪ ክደም ኣውን ኣኸት ሀደግና ጀረብዳኹ ኣኸ ቋልስተኩላ። ውረድኻ እና ጃቢቶ ከተብሰው ኣክቦት፣ እና ናን ብሊና ጋብድ ከተቦውድ ሓብረዲ፣ ፈለኻዲ ኣኸነዲን፣ ኒሰናኸር ቆላት ብሊና ጋቡ ናንዲ ሁመትሊ ምኽርሶ ህምበውሲ እክቦ ዲወው ናኣክነድ ኒውክ ኦርእሱም ጀረብዳኹ ግን። ጫዕተው ወሪ በሓርቀር ይና በለድሲ ዳድድኖ ተርሲንንትልድ ንኪ ኣኸራሲክ ብሊና ጋብሲ ቋላኹድ ናው ከተብነው ኡቆቱ ኣኸላ። ኒሰናኸር እና ሁመት ናን ህምብናኹ ብሊን ናላውድ ናጋብድ ከተብድኖ ደበልተናኹ ሁመት ግን። ንድኻ እን ንጃብ ብሊና ጋብድ ከተቦው ገፍርዲ፣ ኮቀርዲት እን ናው እሲን ከድመትሲ ክሺሮ ደኩጊ ናስኹሲ ጉዲያ ይእሱል ኣኸ ዋስስተኩላ። ውረድ ኩጃብ እስተው ክደምሲ ሀደግሪ ደኩና፣ ኒውክ ኩድ ተርየት ቋሊስቶ ጀረብኒ መግፈውዲ፣ ኣማነት ብናዲ ኣኸ ቋልስተኩላ።

እን ብሊና ጋብድ ከተብሰው ኣክትቦት ድክን ይስተውልድ እን ትክሰ ኦርእስተው ኣመራ 1882ትልድ፣ 1887 ኣኸራሲክ እርጋኹ ሁመትሊ ለዮ ራይኒሽ (Leo Reinisch) ይስታኹ ጀርመንኹራ ከተቦው እና ተለየው ሰጃ ኣክትቦት ግን።

1. ብሊና ጋብ ኣፍሪቃ ስሑ ብሪክስኺ ገፉኹሊ፣ (Die Bilin- Sprache in Nordost Afrika, Vien 1882)፣ እና ክቱብ ኒን ኣመራ 1882 ሴና ሓተምሳኹ ግን። ብሊና ዳንታዲ፣ ድግምዲ ግብራ-ጋቡኹዲት (grammar) ናትክ ላት ሻኾ ህምባኹ ግን።

2. ወንጌል ቅዱስ ማርቆስ ከተበሰና፡ ብሊን ወሪ በጎሰ ጋብድ፡ (The Gospel of St. Mark in the Bilin or Bogos Language, printed in Vienna 1882)፡ እና ክቱብ ኒንኸር እን ጃበሪሰና አመራ 1882ትል ቪና ሓተምሳኸ ግን። ለዮ ራይኒሽ እና ክቱብ ኒስ ኒከተብና British Bible Society ይስታኸ ማሕበርቀር ብሊንል ተርጀሚልና ያኸ ወንቀራ ስኩሶሰነሉ ግን።

3. ክቱብ ምህሮ ብሊና ጋቡኸ፡ (Text Der Bilin-Sprache, Leipzig 1883)፡ ክቱብ ኒን አመራ 1883 ላይፕዚግ ይስታኸ ዕርዲራ ጀርመን ብሪኸሉ ሓተምሳኸ ግን። እና ክቱብ ኒልድ እን ገፍ ሰልፋኸ ጋብ ብሊነውዲ፡ ጀርመኑዲሲ ፍደላት ላቲኑውድ ከተብሶ ህምባኸ ግን። እና ገፍ ኒን ኒብጅካክ ድግም ብሊነው እማኒው ሻኸ ግን። እን ገፍ ደንቢሪኸ ዮሲፍር ጂጋ ያኸ ድግምዲ አሪውዲ ሻኸ፤ እማ ፍደላት ግእዙውድ ከተብሶ ህምባኸ ግን።

4. እንድባ ብሊና ቆላታኸ፡ (Wörterbuch Der Bilin-Sprache in Wien 1887) ፡ እና ክቱብ ኒን አመራ 1887 ቪና ከተብሱኸ። ክታብት ኒኸ ፍደላት ላቲንውድ አከ፡ ፍደላት ግእዙኸር እን ቆላትሲ ፈረንሳይካ ከተባሎም ህምባኸ። ክቱብ ኒን 3500 አከው ቆላት ብሊነውሲ ናደህይዲ ውራነዲት ሓየቦ ሻኸ ህምባኸ ግን። እን ቆላት ብሊነውድ ውራነስ ጀርመንዲ፡ ትግራዲ፡ ትግርንያዲ፡ አምሓርንያዲ አሪ ጋብዲሲ በርህደክሎም ህምባኸ።

ለዮ ራይኒሽ ብሊና ጋብድ ካያ አኸጊ፣ ጋብ አሪውድር ገሪ አክትበት ደለምዳኸ፣ እን እንሰከር ሁመትሉ ምህሮ ጋቡኸሲ ቋላኸድ አርእኻ በሀር ሰጋኸሉ ዩኒቨርሲቲ ቪኒኸሉ ፕሮፌሰር ያኸ መግርግድ መምህር እርጋኸ ግን። ብሊና ጋብሲ ንክንቲሮ ገረሳኸ፡ ብሊና ብራ በጎሰትል አመራ 1875 ኒሰልፍ እንቶ ጋብሲ ተብድኒ ዳግል፣ ዮሐንስ ሙሳ ይስታኸ ቀራ ብሊነስ ኒዲ ኤውሮጳ አዶ እንቶ ኒልድ ትክሰ መሀርሰት ደገመኸ።

ለዮ ራይኒሽሪ ጃብኸር ብሊና ጋብሲ ቋላኸድ ገለ ከተበው ከው ሰኻነኸ። ኔልድ እን ሰልፍ-ሰልፋይ ብሊና ጋብድ ከተባኸ ጁሰፕ ሳፕቶ ይስታኸ ካቶሊክ ምስዮንኸራ ግን። እና ግርዋ ኒን አመራ 1857ዲትል እን ክቱብ ኒኸ “Viaggio e Missione Cattolica fra i Mensa, i Bogos e gli Habab” ይስታኸድ ዓንቀይሉ፣ ላ ብሊና ቆላታ እንድባ ግናይ (Un Brevvo Dizonario Bileno) ይስታኸ ከተቡኸ። ወርነር ሙንዚንገር (Werner Munzinger) ይስታኸር ብሊንዲ፡ ብሊና ብራ በጎሰ ዲት ቋላኸድ እዳንዶ ከተቡኸ። ደአም ብሊና ጋብድ አኸጊ ጀርመን ጋብድ ግን ንከተባኸ። ለዮ ራይኒሽሪ ደንቢ እን ብሊና ጋብድ ከተብነድ ትክሰ አልብርሳኸ ካርሎ ኮንቲ ሮሲኒ (Carlo Conti Rossini 1907) ይስታኸ ጥልያና ግን።

ኮንቲ ሮሲኒ፣ ብሊና ዳንታዲ፣ ድግምዲ፣ ጎልያዲ ሆይዲት እክቦ አመራ 1907ትል እዳንዶ ከተቡኸ። ኢላርዮ ካፖማዛ (I. Cappomaza) ይስታኸ ጥልያና ኮዶ እን ኮንቲ ሮሲኒ ከተባወሱ ሊኻር ድሞ አመራ 1911 ከተብኸሎም።

ኮንቲ ሮሲኒር ደንቢ ብሊና ጋብሲ ቋላኸድ ትክሰ እዳንዶ ከተባኸ ኤፍ. ኣር. ፓልመር (F.R. Palmer) ይስታኸ እንግሊሳ ግን። እና ግርዋ ኒን ፊደራሲዮን ሁመትል አመራ 1957ትልድ ተርሱ፣ 1966 ኣኸራሲክ አመሪ ሺባ ብሊና ግብራ-ጋቡኸሲ (grammar) ቋላኸድ ገሪ ውራቕ ከተቡኸ።

ብሊና ጋብሲ ጋብ አሪው ኩኸር ጋብዲ ሴምር ጋብዲዲ ላት መጢሶ ከተባወ ገሪው ግን። እን ኣገው ጋብሲ ካያ ቋላኸድ እዳንዶ ከተባወልድ አመራ 1976 ከተባወ ሮበርት ሂዘሮን (Robrt Hetzron) ይስታኸዲ፣ ዛቦርስኪ ኣንድርዘጅ (Zobarski Andrzej) ይስታኸዲ አረርሰነኸ። ናደንቢኸር አመራ 1984ትል ዳቪድ ኤል. ኣፕሊያርድ (David L. Appleyard) ይስታኸ ህምበኸ።

እና አውት ሀደግሶ ህምበውዲ፣ አሪውዲ ብሊና ጋብሲ ተኪን ከተባሰው አክትቦት ኣን መኸልተውሲ፣ እና ክቱብ ንድ ደንጎቢል ከተባሎም ህምበኩን፤ ንድኻ ኒት መኸልትና ሓብረ አረርኒል ካቢሮ ገረሰኸ።

ብሊናቀርድ ከተባሰው አክትቦት ድክን ይስትሮ ገረሰተው እላ፤ እን ሰልፍ ሰልፋይ ብሊንድ ከተባወ እኸር (አባ) ወልደዮሓንስ ሃብተማርያም ግን። ናው ከተባኸኸ ክቱብ “አውኒ መሀድኸንና” ይስታኸ ግን። እና ክቱብ ኒስ አመራ 1940ድትል ትግርንዩልድ ብሊንል ተርጀምንኸሉ። ክቱብ ናኸ ስዳዋኸድ ፈሀምሳኸ ግን። ኒሰናኸር ብሊና ክታቦትል ካበው ገለ እሻራት ከስቶሉ ህምበልኸ። ንድኻ ብሊና ክታቦትሲ ተብደውድ ካበና በሀር ግን።

ናን ህምብና ሁመትል ብሊና ክታቦት ትክሰ እዳንኸር ዳበሩኸር ፈረኸ እንኩኸ።እና አመራ ናኸሩኸሉ ካያ (1992) እና ክቱብ ንዲክ ሴኻ አከው አክትቦት ከተባሰ ህምበኸ። ኒሰናኸር ብሊና ጋብል ተርጀምሰው አክትቦት ምህሮሩዲ፣ ዲኑዲ ህምበኸ። እን ንኻብ ኣኸ ህምባ ክደምልድ እን ኣን ቋለው፣ ወሪ ይኸ ናዋንትነስ ደለይደው አክትቦትዲ፣ ሓተምስገው ውራቅዲትልድ እና ተለዩው ኔን ሀደግስሮ ገርተሰተኸ።

1. ቅዳሴ ብሊንድ፣ ይስታኸ ክቱብ አመራ 1976 ብሊና ጋብል ተርጀምሳኸዲ፣ ወረና ጃር ሙሲኸ ይስታኸ አመራ 1978 ከተባሳኸዲ ለኻርክ እኸር ክፍለማርያም ፋደጋ ደለምድነው አክትቦት ግን። ኒሰናኸር እኸር ክፍለማርያም

አመራ 1984: “The Blin Language - Long Struggle for Survival” ይስታኾኑ ክቱብ ደ’ለምድናኾኑ። ኔድ ዳግልር ውራቅ አሪው ሓተምስገው ብሊና ጋብድ ጠፍሕድኖ ዋኒነት ሀደግሰኩ።

2. እንድባ ብሊና ቆላታኾኑ : 5000 ቆላት ብሊነው እክቦ ህምባኾኑ አመራ 1978ትል ብሊና ጋብሲ ተብደውድ ዲባ አስመሪል ደ’ለምድናኾኑ ክቱብ ህምባኩ። እና ክቱብ ኒን አመራ ነኹሩኾኑሊ (1992) ሰዊድንሊ ኮምፕዩተርድ ከተብሶ ናን ሓተምሶ ፍሮ ደ’ለም ህምባኾኑ ግን።

3. ብሊና ጋባ ስርዲ ዳበርናዲ: (The Origin and Development of Blin)ይስታኾኑ ክቱብ ክፍለማርያም ሓምዶ አመራ 1986 ደለምዳኾኑ ግን። እና ክቱብ ኒን ብሊና ጋብሲ ቋላኾኑድ እዳንዶ በርህዳኾኑዲ: ብሊና ጋብ ንኪር ሁመትሊ ውራ አዋይንሊ ዋኔት ሓበራኾኑዲ አኽክዲን፣ ጋብ ብሊነውሲ ተብደውድ ካበና በሀር አኽሮ ገረሳኾኑ ግን።

4. ብሊና ጋብ ክንቲሰና : (መላመዲ ቋንቋ ብለን)፣ ይስታኾኑ ክቱብ: መኰነን አማኑኤል አመራ 1983ትል ደ’ለምዳኾኑ ዋኔትኸር አርእስቶ ህምባኩ። እና ክቱብ ኒን እን ትግርንያ ጋበውሲ ብሊና ጋብሲ ክንቲድኖ ካቢሮሎም ያኾኑ ስታትድ ደ’ለማኾኑ ግን። (እኸር (አባ) መኰነን አማኑኤል እንሰከር ሁመትሊ ክንቲራ ዋንቲኮ ከተብናኾኑ ግን።)

እን ደንቢረድ ከተብሰውልድ ፍደል ሺቢሰና ብሊንድ ይስታኾኑ: እኸር ኪዳነ የዕብዮ: (ናን አቡነ ኪዳነ የብዮ) አመራ 1989ትል ደ’ለምድናኾኑ ክቱብ ግን። እና ሀደግሰው ኔድ ዳግልኸር ገለ አክትብት ዲኑ እና ሁመት ኒል ብሊና ጋብል ተርጀምሶ ዋኔት አርእስቶ ህምባኩ። እና አመራ ነኹሩኾኑሊ ኰዶ ቶክለገርጊስ ዮሓንስ አፍታይ: ብሊና ጋባ ጉግ: ይስታኾኑ ክቱብ ደለምዶ ህምባኩ።

እና አወት ሀደግሶ ህምባውድ ዳግል ኰዶ እን እዳናኾኑድ ብሊና ጋብድ መሀርድነስ ደ’ለምድድኖ አክትብት ተርጀምናዲ: አሪ ክደምዲትል ለመለም የው ኮቀሩ እሰና ክደም እን ኒልድ ኩጂኾኑ መድ አኸት አልብድና ጀረብዳኾኑ ግን። ኒሰናኸር ብሊና ጋብሲ ዳበርድና ኒውክ ተምኔታኾኑ አኽክዲን፣ እዳናኾኑል ድኳ ቋልስተገን ላኾክ ኒአካንሊ ዋኑ እና ጋር ኒስ ዓውቲስኒል ሰሀራኾኑዲ: ከደማኾኑዲ አኸት ትብታኾኑ አኸላ። ንድኻ ብሊና ጋባ ክታብት እን እማኒሰና ሳደድ አኸሮ ይስቶ ተምኔትሳኾኑ ካያ አኸጊ: ሁመት ኒል ወራትሊ እርጋኾኑ አኽክዲን ናትክ ፈርሕዳኾኑ ብሽራት ግን። ደአም እን ንጃብ ቋልስቶ ህምባው ናተርሊ ህምባ ክደም አኽክዲን ጊስናዲ: እዳንድናዲር ማታን ላኾክ ኒዓቕምሰነክ ለመለም ይና ጀረብዳኾኑ ግን።

ከተባንታ

ሰልፋ በና

ምህሮ ጋቡኸዲ ብሊና ክታብቱኸዲ

Part 1

Introductory Linguistics

And

Blin Writing

ነፍሶስተነው፡ ተከውነው፡ አፍትሓት ክረሩ፡ አዋይን ወሪ ይኸ ደርፍፍ ነቢሩ፡ ግን። ላጅና ግናይ እን ዓዳት ከዋዲባ (society) ንኒል እጃርሳኹ፡ ለገዳኹ ዲሩሲ ናት መኸልቱኸር፡ ናድ መርሕሰቱኸር፡ ሓበንሱኸር ለገዳኹ ኒአክነድ፣ እን አሪ እጃይኒል ህምባ አዋይንሲ ንኒድ ቀየሰሮኸር መደንዶኸር ገረሳኹ ከዶ እዳናኹል ፈ ቋልዳሲክ እን ኒከዋዲቢ ዓንቀይሊ ደው ዮ መኸልትናዲ አትዋየንድናዲሲ አኸር ገረሰኩ። ኒሰናኸር እና አጃም ኒን ኒከዋ ጋብዲ፡ ዓዋዲዲሲ ስዱውሱኸር፡ ዓገልሱኸር ለገዳኹ ኒአክነድ እን ኒት አሪ አጃምትልድ ሲደሉ ዓባበትድ አውናር ኒኹሲ ሓበረው እሻራትኸር እን ኒጋብዲ፡ ዓዋዲዲ ግን ይስትሮ ገረሰተኩ።

ንድ መታን ላአጃም ዳበርዶኸር፡ ጃብራ ፈርዶኸር፣ ሰልፍድ ኒሹትል እምንዶ እዋ ተቦ ደው ይሮ፣ ኒጋብዲ፡ ዓዋዲዲት ተብዶ ሻክናዲ፡ ተከውናዲ ናድ ሓበንስናዲ ጀረብደኩሉ።

እና ሁመት ናን ህምብናኹል አጃሚንድቀሩ፣ እና አወት ሀደግሶ ህምባ ጋብ እምን አኸት ከለብርኖ፣ ናጋብዲ ዓዋዲዲት ተከድኖኸር፡ ዳበርድድኖኸር ለመለም የናኸው ሁመት ግን። እማ ይን ኤርትሪቀሩኸር፣ እን ይናበለድል አረርሳ ጋብሲ ናትክ ዳበርድኖሎም፣ ይና ዓዋዲኸር እን ናልድ ጃብራ መርሓውዲ ትክየውዲትኻ ገሰኖኸር፡ ዳበርድኖኸር፣ እን ክኒሲ ካያ ፈሩ ዲውው፣ እማ ጎተውዲ ደንቢራ ወተረውዲትኻ ጎለልነክ ህይኖሎም ይና ዋጅብ ግን።

ደሀይ ጋቡኹ

ጂጋ ጃብራል ጋብ ውሪና ሻኹ ደሀይ አኸት ሀደግሶ እርጉኹ። እማ ናን እና ደሀይ ኒን አዋኸ መሀድሳኹን? ወሪ ይኸ ውረድ ጋብናኹን? ያኹ ወንቀረስ ወንተሳኹ ጂጊል ቱኖ ግን። እና ወንቀራ ኒስ ከው ናብጅኻክ “ይና አብድ ጋብነኩንዋ!” ይኖ ወንተስድንድሉ። እና ወንተስና ኒን ከቲና አኸላ፤ ደአም ኒስኻ እዳን ያኹ ደርብድ እን ኒትኒቱር ደሀይ ይና አብድ ፋኹ አዋኸ መሀድሰት አርእኖ፣ ኒሰናኸር እን ይን ጋብኑ ናድ ነፍሶስተነው፡ በን ገሮቡሲ (body parts) ላኹላኹድ ፋከርኖሎም ጀረብዳኹ ግን።

ደሀይድኑ፡ ወሪ ጋብኑ እን ይና አብዲ፡ ዓንቀርዲ፡ ጉርጉማዲትል አረርሰው በን ገሮቡሲ ናትክ ነፍሶስተነኩንሎም። ናዳግልኸር ይና ሰንብዲ፡ እን ፊኹት ይን ፊኹትናኹዲት ነፍሶስተነኩን። እን በን ይና ገሮቡ፣ ደሀይ ይና ጋቡኹሲ እስኒል ነፍሶስተነውሲ ናትክ ላኹላኹድ ቋልነንሎም እና ተለየው ኔን ግን። -

1. ከነፋት	3. ላንቂ	5. ዓንቆር	7. ቀምባ
2. እርኩኩ	4. ተዓንጊ	6. ጉርጉማ	8. ሰምቢ

ደሀይ ጋቡኸ ንተርዖኸ እን ፊኸት ይን ፊኸትናኸሲ ይና ሰንብልድ ተር ዮ፣ ጉርጉመድ ዮ፣ አብድ ኒገሽ ጃብራ ፋኸሲ፣ እን ይና ጉርጉሚል ወሪ ይና አብል አረሳ በን ገሮቡሲ ውልቅድነድ ካረምነድሉ፣ ወሪ ይኸ ካረምግኒ ይና ላንቅስ ግናዪሲ ውልቅድነድ አኸሮ ገረሰኸ።

እንደ ናን ሀምቡንተክ እና “ም” ያኸ ወልተር ፍደል ደሀይ አዋኸ ፋት፣ ወሪ አዋኸ መሀድሰት አትዋየንድንን። “ም” ይኖ ደሀይድኑ፣ ክንፋር ይናኸ አዋኸዲ፣ ስቋኸዲት እኸሪርሊ ትክንሰን ግጅኖ ጠላቅነኸን ወሪ ባርነኸን። እማ ንድኻ እን ፊኸት ይናኸሲ ላዶን ከነፋትድ ደውስን ግጅኖ ባርነድ “ም” ይስታኸ ደሀይ መሀድሰኸ።። ንሰና እስኑ እን ፊኸት ይን ፊኸትናኸሲ ድኒባ ለጋታ ቁምባድ ፋኸ። ውረድኻ ቁምባ ይናኸሲ አብድነን እና ደሀይ ነውያኸሲ ፍድኖ ገረሰነሊ። እና ደሀይ ንሰና ለጋ ከነፋትድ መሀድሳኸ አኸነዲን፣ “ደሀይ ከነፋታኸ” ይስቶ ሸኻስተኸ።

ሊሻር ከዶ እንደ እና “ድ” ይስታኸ ወልተር ፍደል ደሀይ አዋኸ ፋት አትዋየንድንን። “ድ” ይኖ ደሀይድኑ፣ እን ፊኸት ይና አብድ ፋኸሲ ላንቁ ይናኸድ ሸልድ፣ እርከኸ አውድ ጉርቦትል ትምድ ስነድ ካረምነኸንሉ። እና ደሀይ ነውያኸ እርከኸ ጉርቦትሲ ተመድነድ አኸነዲን ንፋኸ፣ “ደሀይ እርከኸ ጉርቦቱኸ” ይስቶ ሸኻስተኸ። እንዳሃብነ ደሀይ ፍደላት አሪውዱሲኸር እን እኸሪር ተከውስክ ላገሽ እስን “ስኹኹ ፍደላተው” ያኸድ ስቁይሲ ቋልኖ ግን።

እማ ናን እና አውት ቋልናሰና፣ ለጋ ናትናቱር ደሀይ አዋኸ መሀድሰት ፈሀምንኸን። እና ናትናቱር ደሀይ ነውየው ፎን (phone) ይስቶ ሸኻስተኸ። ናክታቦትዲ ናቋላዲ ላኸ አኩ፣ ወሪ እኸሪር ተከው አኩ ናደሀይ ግናዪሲ ሲሬኸ አካንኻ ፎንም (phoneme) ይስቶ ሸኻስተኸ። ፎን ወሪ ፎንም ይናኻ እን ኒድልድ ሸንኸ ቅያስ ደሀይ ጋቡኸድኸ ይና ግን። ደሀይ ጋቡኸ አዋኸ መሀድሰት መሀርዳኸና ምሀር ፎኑቲክስ (phonetics) ይስቶ ሸኻስተኸ።

ላኦዳም ጋብድ እን ኒሐሰባኸሲ ፈሀሚስሮ አካን እና አውት ሀደግሰው ደሀይ ግናቲትሲ እኸሪርሊ ወጪሎ ውሪና ሻኸው፣ እማ ንሽቃ ደከስሮ ገረሳኸ ቆል ገበርና ጀረብደኸሉ።

ሀምቡንተክ ናን “ም” ያኸዲ፣ “ድ” ያኸዲ ደሀይ ናትናቱሲ ላሪ ውሪና ሻኸላ። እና ለጋ ደሀይ ኔስ ላገሽ ሕበርነ ይነንሎም ደአም፣ “ምድ” ያኸ ቆል ገበርኖ ገረሰነኸን። ወሪ ይኸ አካናት እና ፍደላት ኔዱሲ ለውትኖ ገምድነን አሪ ቆል፣ “ድም” ያኸ ገበርኖ ገረሰነኸን። ደሀይሲ መመይነክ አዋሃብነ ቆላት መሀድነት

እማ ይና ጋብል ነፍዕስትነትሉ መሀርዳኸና ምህሮ፡ ፎኖሎጂ (phonology) ይስቶ ሽግስተኩ።

ቆላት ላጋቡ ናው ገበርሳኸ ወሪ ካረምስጊ ላት ፋኸ ደሀይድ፣ ወሪ ይኸ ግንዲ ሻኸ እማ ጋብነንሲክ ይና ፊኸትነድ ገሪ አካናትሊ በንሲሮ ገረሳኸ ደሀይድ አኸሮ ገረሰኸ። ካረምስጊ ላት ፋኸ ደሀይ ቆሉኸ፡ ሲላብል (syllable) ይስቶ ሽግስተኩ።

ህምቡንትክ፡

ላ ሲላብል ቆል	-	ከስ
ሊኝ ሲላብል ቆል	-	ከስ/ሊ
ሴኝ ሲላብል ቆል	-	ከስ/ከስ/ቲ

እና አወት ቋልነሰነ ቆላት አዋኸ ገበርሰት፣ ኒሰናኸር ናውሪና ውረኒ አኸት መሀርዳኸና ምህሮ፡ ሞርፎሎጂ (morphology) ይስተኩ። ቆላትሲ እኸሪር ጉርበትል አሰረርድኖ ገምድነድ አዋሃብነ ይና ሓሳብሲ እዳንድኖ ጋብነት መሀርዳኸና ምህሮኻ፡ ሲንታክስ (syntax) ይስተኩ። ሲንታክስ አሪ ደርብድ፡ ግብራ ጋቡኸ፡ (grammar) ወሪ ትግርንደ ሰውሱው ይስታኸ ግን። እና “ግብራ ጋቡኸ” ያኸ ቆል፡ ብሊና ጋባ ዲባ ሰረትሶ ኪዳኸሲክ ፍሪርዳሲክ “ጋባ ግብራ” ወሪ “ጋባ ጉግ” ይስተክር ከተብስከ እንኩኸ።

ባህርያትዲ ዳበርናዲ ጋቡኸ

ልውር ጋቡኸ አዳሚንድቀር ናኸርክ እርው እርዋ በንሰናኸ ልውር ግን። አዳሚንድቀር መናብረት ናኸ እርው እርዋ አኸላ፤ ውረድኻ መሀርስኖ ናመናብረት ዳበርዶ ህምበው፣ እማ መናብረት ትክያኸል መንደርተውዲ፣ ምህሮ ብነድ ናመናብረት ዳበርድድኖ ገረስገው፣ እማ አዋይን ተባኸል መንደርተውዲትል በንስስኺነ አረርሰነኸ። ደአም ጋብሲ ቋላኸድ አዳሚንድቀር ናኸርክ እርው እርዋ ግን። ኒስ ይናኻ፡ እን ተክኖሎጂ ናኸ ክብዮ ህምባኸ፣ እማ ገሪኸዲክ ዳበሮ ህምባኸ መናብረት መንደርተው ይስተው ከው ጋብና ጋብ ፣ እን ናንሱክ ዳበርገው፡ እማ ወላ ድኳ ናገሮብሊ ሰረና እሰገው ከው ጋብና ጋብልድ ኪደላኸር ሓወነላኸር።

ደአም ተክኖሎጂር ሰበትድ አዳሚንድቀርድ ጋባ ነበክል ቋልስታኸ ፍርጋ ህምበኸ። ተክኖሎጂ ክብ ዮ አዳምር መናብረት ዳበረክ ሺባ፣አዳሚንድኸራ ኒ መናብረትሊ ነፍዕስተው ዕደት ወሪ እራኸ ሓዳይስ መሀደኸ። ንድኻ እና እራኸ

ኒ መሀደው ሓዳይስ ኔስ ናት ሽገውዲ፣ አለለየውዲ ጋብ ወሪ ቆላት ሓዳይስ ጀረብደኩሉ። ኒሰናኸር መናብረት ኒኹ እን እማና እርጋኹልድ ዳበራኹ አኸነዲን ለወትሱ ፈረኩ። ንድ መታንካ እን አዋይን ሓዲስ ኒመናብረቱኹሲ ናድ በርሀደውዲ፣ ዋሲሰውዲ ቆላት ጀረብደውሉ አኸነዲን፣ ጋብ ኒው ብራ ክሳኹስክ እዳኑኸር፣ ዳበሩኸር ፈረኩ። እና ተክኖሎጂ ክብ ይናዲ፣ አዳምር ጋባ ዳበርናዲ ኩዶ ናኸርክ ምሀሮሲ ዮ ግን ናው እንተራኹ። ላ አዳም መሀርሰን፣ እን ንድ ጃብ አዳሚንድቀር ናመናብረትሲ ኪዲስድኖ እክብናኹ አርእኻዲ፣ እን እዲኒል አካ ድግምዲት ስዳዋኹድ ክንተኩ። እና አርእኻ ንድ ነፍዕስቶካ ኒመናብረት ኪዲስሮ፣ ኒሰናኸር ይኸ ጋብ ኒውሲ እን አሪ እዲኒ ጋብሰነክ ሀበ ወለይዶ ዳበርድሮ ገረሰኩ።

አዳሚንድቀር ናመናብረት ናንዱኹዲ እማኒኹዲ፣ ላሪ ፍርጋ እንጋኹ አከን፣ ኒስ ይናካ መሀርሰግነን፣ እማ ናመናብረት ዳበረን፣ ጋብ ናው ናቱ ዳበርዶ ገረሰላ። አለመርትክ ዳበርኒ አብልክ ድዱ ግን ናው ፈራኹ። ሀምቡንትክ ናን ለጅ ወሪ ናስኻ በጀኸው ናትናቱር ጋብ ላአክንሊ ጋብስተው አከን፣ እና ጋብ ኔልድ ናበልኻ ነበክል ሓወነኩ፤ እማ ድደኩ። እን ጋብ ሰልፍድ ድደውካ ብጅኸነስክ እን ክታበትል ቱገው፣ ወሪ ይኸ ጋብ ከው እቀቴሲ ጋብስተው አኸሮ ገረሰኩ። ውረድካ እና ጋብ ነወየው፣ ምሀሮትል ነፍዕስተግነው፣ ኒሰናኸር ዕስሊ ወሪ ክዳዲ ልውታዲትል ገሪኹ ነፍዕስተግነው ናአክነድ፣ እን ናው ኒል ጀረብዳ አካናት ሽብወ ፈረኩ፤ እማ ኒድ ዮ ግም ደንበርሊ ካርጊ ሚኸርሰኩ ይና ግን።

እና ሁመት ኒል ኤርትራቀር ይና ናይ አርኖ ደንቢ፣ እን ይና በለድል ጋብስታ ጋብሲ ናትክ ዳበርድኖ፣ አካ ገቢለትክካ ይኸ ሽጉ እርገን ምሀሮ ሰልፋኹሲ ኒጋብድ መሀርሰሮ ሳድስታ ዳለትል ቱነኩን እንኩንኹን። ምሀሮ፣ ኒድክስጅ ኩዶ እን ጋብ እንቲ ጋብረውድ መሀርሰና፣ ላጋብሲ ዳበርድኒል እን ሰልፍድ ጀረብዳኹ ክድመት ግን። ኒሰናኸር ላአዳም ኒጋብድ መሀርሰን፣ ስዳዋኹድ ፈሀምሳኹሉ አኸነዲን፣ ኒምሀሮትል ጃብራ ፈርኒል ገሪ ካበና አረረኩ። ንድ መታን ጋብ ብሊነውኸር እና ናንዲ ሁመትል ናዳበርድኒል አካ ለመለም ክቱቡኹዲ፣ ምሀሮኖኹዲ ጃብራ ሰደረን፣ ዳበርና ናኹ ወንቀራ እንጋኹ፣ ወሪ ሊኻንትል አከግራኹ ጋር ግን። እማ ናን ዕባበትድ ዳበርና ጋቡኹሲ ቋላኹድ ጂኻስትኒ ደንቢ፣ እና ተለዎኹል ብሊና ጋብሲ ዳበርድኒል ካበና አኸርድ ዎኹ ቋለድ ጂኻስትዎ ፍሪረኩን።

እን እማና ሀደግሶ እርገሰና፣ ጋብ ላውሲ ዳበርድኒል እን ሰልፍድ አኸሮ ሻኹ ክድመት፣ እን ጋብ እንቲ እንቲ ዳበርድቶ ሰማተትረውድ ከተብና ግን። ክቱብ እን ጋቡኹዲ፣ ናድ መሀርሰናዲ ተርኖ ደንቢ ከብተኹክ ደፋእ ዮ ኒት ተለይሮ ገረሳኹ ክድመት ግን። ደአም እን ሰልፍ ሁመትል ንጃብ ክታበት ናኹ ኒተርሊ

ህምባ ጋብድ ከተብቶ ይሩ፣ ተብድናዲ ኩጋብል እምንናዲ ጀረብደኩ። ውረድኻ ላድንትክ እን አብድ ካያ ጋብስቱ እርጋ ጋባ ክታብትሲ ተርስሩ፣ ኩሐሳብሲ ዋሲሰገው ወሪ አቕተው ቅዕላት እንገው አኾ ቋልስተካ ሁመት ህምበኩ። ንሰና ኒአክናኻ ክንትስቲጋ ክድመት አኽነዲን ሳብል ቱታሲክ ሓመጥመጥና ካያ አኽሮ ገረሰኩ።

የዋ እምን ግን ጋብ ብሊነው ንኪ አኽራሲክ እን ናደወልወሊ ህምበው ሴምር ጋብ ትግርንዬውዲ፣ ትግረሩዲ፣ ዓረቡዲር ነበክል ወሐጥሶ ትምብል ዩ ዲወው አኽነዲን እና ጋብ ኔልድ ገለ ቆላትዲ፣ ደሀይዲ ስዊሮ ህምባ ጋብ ግን። ደአም እዲኒል ህምባ ጋብ ናኹርክ አሪ ጋባ ቆላት ሕበረጊ፣ ናኹትል ካያ ጨረዮ ናኹ ገረሶ ዳበረው እላ። ህምቡንትክ ናን እን ንኪር ሁመትል ጋብ እዳነው ይስተው እንግሊስ ጋብኸር፣ ብጅኻነስክ ናእዳናር አሪ ጋባ ቆላትሲ አደክ ናኹትል ሕበረው አኽት ከስተኹ አኽላ። ኒሰናኸር ሴምር ጋብ ትግርንዬውዲ፣ አምሓርንዬውዲ፣ እን አገው ጋብ ይስተውልድ ገሪ ቆላትዲ ናኹትል ማረሶ ወሪ ለዎ ዋኔት እና ጋብ ኔስ ተብደው ደገመነኩ። ኩጋብድ ስዳዋኹድ ሽጃቶሉ ታሚተጋኹሲ፣ ቆል አሪ ጋቡኹሲ ነፍዕስትሮ ሽጃና፣ ኩጋብሲ ዓበሰና አኽጊ፣ ኩጋባ እንድበስ ዓመርድና አኽሮ ገረሰኩ።

ሰልፍ ሰልፋይ ኩጋብል እድኹር ቆላት ሕበርኒ ጃብ ደአም፣ እን ኩጋብሲ ትክስሪ መንገድና፣ እማ ገረስተሰነክ ኩጋባ ቆላትዲ ደሀይዲት ነፍዕስትና ጀረብደኩ። ኒደምቢኸር አኻ ጋብክ ናው ኒልድ እኹርሳኹ ስር፣ ወሪ ተኸትልድ ናዲ ወንዲተው አሪ ጋብ ክሚነዲን፣ እን ኩጋብል ዋኒጋኹ ቆልሲ፣ እን ታኸትልድ ናዲ ወንዲታ ጋብል ዋነን መንገድና ካቢሮ ገረሰኩ። ህምቡንትክ ናን ጋብ ትግርንዬውሲ ብጅኻነስክ እን ናድ የው አኾ ቆላት ናውሲ ዓመርደውሎም፣ ጋብ ግእዙ ግን። ጋብ ብሊነው ናልድ እኹርሰው አገው ጋብ ክታብት ናኹ ዳበርጋኹ ኒአክነድ፣ ብሊና ጋብሲ ዓመርድኒል ካበና ታኸእቱኹ ኡሮ ገረሰው ተከላ። ዋነኹ-ዋነንኸር ደፋእ ይሮ አክትበት ድክን አረርሰን ቋናዲ፣ ተብድናዲር ክድመት ጀረብዳኹ ግን። ደአም አቅኹን ብሊና ጋቡ ለኻርክ፣ ብሊን ሰንሒቱዲ፣ ብሊን ጣቀርዱዲ ናደሀይዲ፣ ቆላትዲ ትክስ ወንወንሰንኸር፣ ተብስተንኸር እኹሪርሊ ካብስትኻ ብሊና ጋባ እንድበስ እዳንድሮ ገረሰው ግን። ንድኻ ሰልፍድ እና ክድመት ኒስ ተብድናዲ፣ ጊስናዲ ጀረብደኩ።

ጋብ ናባህርያትድ ዲማ ዳይም ለወትሰጊ ላ አካንሊ ደው ዮ መንደርተላ። ሁምት ሺባ ለወትሱኸር፣ ሓደሱኸር ግን ናው ፈረኩ። ኒስ ይናኻ ወላ ድኳ ላጋብ ናገሽ ጃብራ ዳበረገን፣ ወሪ እዳነገን፣ እን እማና እርጋ ደሀይዲ ቆላትዲ ድደኩ፤ አሪውኻ ናደንቢ እኹርሰኩ። ኒሰናኸር እን ደርብ ላ አዳም ቆላትሲ ተሪሶ ሓሳብ ታምም ኒድ ገበራኹ ልውታ ቋሊስሮ ገረሰኩ።

ብሊና ጋብሲ ቋላኸድ እና አወት ሀደግሶ ህምብው ባህርያት ጋቡሲ ለበኪል ገምድኖ፣ እግ እን ኒሁመት ተከዎ እንተራኸ ለወትስና ጋቡኸስና ጋቡኸሲ ከለብርኖ፤ ደአም ይና ጋብል አቕተውና ቆላት ክምኑኸእ፣ አሪ ጋባ ደሀይዲ ቆላትዲት ነፍዕስትነስ ገረስተሰነክ ሽጉድኖ ጀረብደኸ የንታ ግን። ኔስ ዩንሲክ ደአም እን፡ “ለጭሕእት ጋቡኸ ተከወው - language purists” ይስተውሰና ከቲና አርስጊን፣ ወሪ ይና ጋብ አማቕርጊን ይሮ ገሪኸ ተርሀና ጀረብደኸ የንታ አኸሊ። ከቲነስ ጉኢትኖ ይና ጋብድ ጋብናዲ፡ ከተብናዲትልድ ደንቢራ ይና ጀረብዳኸ አኸላ።

ክታብት

ክታብት ኒሰልፍ ሁመትሊ አዋኸ መሀድሰት፣ እና ክቱብ ንድ ሰልፍል ሀደግሶ ዋኒነዲን፣ ነት እዳናኸድ ጂግስትነሉ ጀረብዳኸ አኸላ። ድርጅኸድ ደአም ምስርቀር መሀድናኸ፡ ሂሮግሊፊክስ ይስቶ ሽግስቱ እርጋኸ እርጋኸ ስእሊሪ ክታብትሲ፣ ከው አሪው ፉኒሰዪከው ይስተው አዳኸርኖሉ፣ ስእሊሪ ክታብትልድ ደሀይሲ ከትብኒል አኸራሲክ ዳበርድኖሉ ደንቢ፣ እዲና ከብተኸሊክ ፋሕ ይኸ፤ እግ እና ንኪ ህምባ ፍደላት እዲነው ናኸ መሀድሱኸ። እና አወት ሀደግሳ ደርብድ መሀድሳ ፍደላትድ አኸጊ፣ አሪ ደርብድ ከተብሳኸ ክታብት ቻይኒኸዲ፣ ጃፓኑኸዲ ካዖ ግን። ቻይኒ ክታብት ፍደላትድ አኸጊ ቆላታኸ ግን። ላቆልክ ኒሹር እሻረት ሻኸ፤ እና እሻረት ኒስ ከተብነድኻ አርእስተኸ። ክታብት ጃፓኑኸር ቻይኒኸሲ ተካኸ አኩ፣ ቆል ክታብትልድ ደሀይ ክታብትሊ ስኸራኸ ግን።

ናን ህምብና ሁመትል እዲና ኒድከል አረርሰው ፍደላት ናትናቱሩ ብጅኸ ናኸ አንከረሻን (50) ገእየኸ። ኔልድ ሓበርኒ መታን እና ሴኻ ይና በለድልክ አርእስተው ፍደላት ኔስ ሽግንን በርሀሮል ገረሰኸ። ፍደላት ግእዙ ዓረቡ ላቲኑ። ፍደላት ጅንስ ናኸ ናደሀይሰነክ ለጅትል በንሰኸ። ናውኻ እና ተለየው ኔን ግን።

ካረምሳ ፍደል (consonant)፡ እና ፍደል ወሪ ደሀይ ነወያኸሲ ደሀይድኑ፣ እን ፊኸት ይና አብድ ፋኸሲ ካረምኸንሉ። እን ካረምና ወሪ ዓንቀፍና ፊኸትነኸ ንአኸሮ ገረሳኸ፣ ወሪ ከነፉትሲ ላዶን አበድነድ፣ ወሪ እርኩኸዲ ከነፉትዲት እኸሪርሲ ተመዲስነድ፣ ወሪ ላንቕስ ተዓንግል አኸራሲክ ክብ ስነድ፣ ወሪ ይኸ ስቆት ዓንቀርዲ ጉርጉማዲትል አኸሮ ገረሰኸ። ፍደላት ግእዙ ካረምሳ ደሀይዲ፡ ካረምሲጋ ደሀይዲት ላገሽ እስነድ፣ እግ ላሲላብልድ ገበርሶ ህምብው ግን። ደአም እና ፍደላት ኔልድ ፊረግሶ ካረምሳ ፍደላት (consonants) ይስተው፣ እን አኻ ፍደልልድክ ወልተር ፍደሊ አረርሳ ደሀይ ግን። ፍደላት ግእዙ ይስቱ እና ፍደላት ኔል ጨግዕስቶ መሀድሰው ፍደላት ትግርንዪውዲ፡ አምሓርንዪውዲ፡

ኒሶናኸር ናን ደንቢረድ መሀድሰው ብሊነውዲ አሪው ከብተውዲት ወከላኸ ስኾ ግን ይና ግን።

ካረምሳ ፍደላት ግእዙ : ይስትሮ ገረስተው እና ተለየው ኔን ግን። እን ካረምሳ ፍደልሲ ትክሰ ዋሲሳኸ ወልተር ፍደል ኒቱሲ ከተብሶ ዋኑ ግን። ደአም ነት ፈሀሚስኒ መታን ፍደል ሰልፉኸ ካያ ስኸሮ ህምበኸ።

ሀ	ቀ	ከ	ደ	ጸ	ጎ
ለ	ቐ	ኸ	ጀ	ፈ	ኸ
ሐ	በ	ወ	ገ	ፐ	ቄ
መ	ተ	ዐ	ኘ	ሸ	ቈ
ሰ	ቸ	ዘ	ጠ	ፐ	-
ረ	ነ	ዠ	ጨ	ኰ	-
ሸ	ኘ	የ	ጸ	ኸ	-

(ከቱብ ይኸ ጃበሪል ፍደላት ካረምሰው፣ ኒሶናኸር ፍደላት ካረምሰገው፣ ያኸ ስኾ ነፍዕስቱ እርግኸን። ነትኻ ድርጃሮ መታን ግናዬሲ ልውታ እሰ ህምበኸን። ደፋእዮ ብጅኻክ ፍሪርናኸክ አኸሮ ገረሰኸ።)

ካረምሰጋ ፍደል (vowel) : ይስታኸ እን ደሀይድኑሉ ፊኸት ይና አብልድ ፋኸሲ ካረምግኒ፣ ወሪ ደውሰግኒ ደሀይድናኸ ፍደል ደሀይ ግን። እና ፍደል ወሪ ደሀይ ነወያኸሲ ደሀይድኑ፣ እን ፊኸት ይን ፊኸትናኸ፣ እን በን ይና ገሮቡ ይና አቡዲ፣ ጉርጉሚውዲሲ ካረምስገ፣ ትክዮ ኒገሽ ጃብራ ፋኸ። ደሀይ ካረምሰጋ ፍደላታኸ እኸሪርልድ ናው ሲራኸ፣ ናት ደሀይድኑ ላንቂ ይናኸሲ ክብስናዲ፣ ለጥስናዲሲ፣ ኒሶናኸር ከነፋት ይነውድ ትክዮ ብስትናዲ፣ ሓዩብስናዲሲ ግን። ካረምሰጋ ደሀይ እን ቆላት ይና ጋቡውድ መሱና ግን ይስትሮ ገረስተኸ። ክብስነ ጋብኑ ወሪ ጎሊትኑ፣ እን ደሀይ ይናኸሲ ከኹዳኸዲ፣ ወተራኸዲ እና ካረምሰጋ ፍደል ወሪ ደሀይ ይስታኸ ግን።

ካረምሰጋ ፍደላት ግእዙ : ይስተው እና ተለየው ወልታ ፍደላት ኔን ግን። (እን ለኸተር ፍደል (እ) እን ካረምሳ ፍደላት ይስተውዲ ሺብስተኸ።

አ	አ	አ	አ	ኤ	እ	አ
---	---	---	---	---	---	---

እማ ናን ፍደላት ግእዙልድ እን ካረምሰጋ ፍደላት እና አወት ቋልነው አከ፣ እን ካረምሳ ፍደላቶኻ አኻ ፍደልልድክ ወልተር ፍደል ካያ አኸ ደንቢ፣ እን ከብቱው ፍደላት ናኸርክ፣ ካረምሳ ደሀይሲ፣ ካረምሰጋ ደሀይሲ ከድነድ፣ እማ ላደሀይ “ሲላብል” ይስታኸ መሀድነድ ደለሞ ህምበው ፍደላት ግን።

ህምቡንትክ ናን፣ “መ” ይስታኹ ፍደል ሰልፉኹ ንመሀድሳኹ “ም” ያኹ ካረምሳ ደሀይዲ፣ “አ” ያኹ ካረምሰጋ ደሀይዲት ላት ወጨልነድ ገበርሶ ህምባ ፍደል ግን። ኒስ ስዳዋኹድ ፈሀምኒ መታን፣ እና ስቋኹል ፍደላት ግእዙውድ ደሀይሲ፣ ፍደላት ላቲኑውድ ደሀይሊ ገለበድኖ ቋልኖ ገረስነኹን። እዳናኹድ ፍደላት ግእዙ ናኹርክ ገሽ ደንቢራኹል ከተብሶ ህምባኹ።

መ	mä	ምአ
ሙ	mu	ምአ
ሚ	mi	ምአ
ማ	ma	ምአ
ሜ	me (mie)	ምአ.አ
ም	m	ም
ሞ	mo	ምአ

ክታብት ብሊና ጋቡኹ

ብሊና ጋብ አዋኸ ከተብሳኹን? ያኹ ወንቀራ ከው ገሪው ስኩሰናኹ ወንቀራ አኸት ትብታኹ አኸላ። እና ወንቀራ ነወያኹ ንስኩራኹ አሪኹድ አኸጊ፣ ብሊና ጋብ እን ናት ክልዎ ህምቡ ሴምሮ ጋብ ይስተው ትግርንያዲ፣ ትግረዲትልድ ገሪ ፍርጋ ሻው ኩሸር ጋብ ናአክነድ ግን። ኒልድ ጐኻ እና ንጃብ ናኹር ክታብት ሰኻገውሎም ጋብ ኔን፣ ፍደላት ግእዙውድ ከተብሰሮ ስዳዋኹማ አኸራ? ያኹ ሓሳብ እንተራኹ አኸካዲን ግን።

ጃቢሶ ንኪ ህምብና ሁመትል፣ አኻ ጋብ እዲኒል አረርሰውስክ ከተብኒል ላሪ ጨገም እላ። ውረድኻ ክታብት እና ሁመት ናን ህምብናኹል ትክስ ዳበርነዲን፣ እን አዳሚንዱኹሪ ጋብል አረርሳ ደሀይሲ ተብድነድ፣ ኒት ክታብትድ ወክለው ፍደላት ወሪ እሻራት መሀድሶ ዋኒነዲን ግን። ኒሰናኸር ኩዶ እና ፍደላት ንጃብ መሀድሶ ህምቡ ጋብ ላውድ ክታብትሲ አብደገው አከን፣ ናል ጨግዕስትሮ ኩጋባ ደሀይሲ ወክለው ፍደላት ኩድና፣ እማ ኩጋባ ክታብትሲ ደለምድና ስዳዋኹ ግን።

እማ እና አውት ሀደግሶ ህምባሰና፣ አኻ ጋብክ ናድ ከተብሰሮ ገረሰው ፍደላት ቢስተገው አኸ ደንቢ፣ ብሊና ጋባ ክታብትሲ ቋላኹድ፣ እን ወንቀራ ስኩርዶ ጀረብዳኹ፣ ብሊና ጋብሲ ከተብኒል እን ፍደላት መሀድሶ ህምቡልድ አውስ ናልድ ነፍዕስትና ክድራኸር ስዳውራኸር ያኹ ግን። እና ወንቀራ ኒስ ወንተስኖ

ጀረብን ከዶፍ ጃቢስኖ እን ብሊና ጋብል አረርሳ ደሀይ ታኻትልድ አኸን ሺራኸልድ፣ ጋብ አወዲ ወንዲተት አርእና፣ እማ እን ክታብት እና ጋብ ኔዱኳ ብሊና ጋባ ደሀይሲ ኒትክ ተመምዶ ከተቢሰራማ ይሮ ታወርዶ ቋልና ጀረብደኸ።

እማና ጃቢት ዩ፣ ሴምር ጋብዲ፣ ኩሽር ጋብዲ ናውክ እን አፍሪቃዲ-አስያዲር ጋብ (Afro-Asiatic Languages) ይሰቶ ሽግሰታ ጋብል ቱወው አኸነዲን፣ እና ጋብ ኔን እኸሪርሊ ወንድናር ሻው አኸት ሀደግሶ እርጉኸ። ብሊና ጋብል አረርሳኸ ስፊት ደሀዩኸ (phonology) ፣ ኒሰናኸር ስፊት ሓሳብ ታምሙኸ (sentence structure)፣ ትግርንዬ ጋብዲ፣ ትግረር ጋብዲሩኸልድ ገሪኸ ሲረኸ አኸላ። እና ጋብ ኔስ ናትክ ቋልነን፣ እን ናብጅኻኒልክ ግንቆርሊ፣ ወሪ ጉርጉሚል ደሀይድስተውዲ፣ ተግንግል ላንቆስ ጨቀጥነድ ደሀይድስተውዲ ደሀይ አረርሰኸሎም።

ህምቡንትክ ናን፣ እና ደሀይ ኔልድ ጋብ ብሊነውዲ፣ ትግርንዬውዲ፣ ትግረሩዲትል ናልክ ድዊሮ ገረሰው ፍደላት “ሐ፣ ቀ፣ ኸ፣ ዐ፣ ጠ፣ ጨ...” ይስተው እና ደሀይ አውት ሀደግሶ ህምቡውሲ ቋሊሰው ግን። የዋ እምን ግን፣ አኻ ጋብክ አሪ ጋብልድ ሲደውሎም ናኹር ደሀይ ሻኸ። ህምቡንትክ ናን ትግርንዬ ጋብዲ፣ ትግረር ጋብዲ፣ አምሓርንዬ ጋብዲ እን ናት እኸራኸ ግእዝ ጋብልድ ሲደውሎም ናኹር ደሀይ ህምቡሎም። ኒሰናኸር ብሊና ጋብ እና አውት ሀደግሶ ህምባ ጋብልድ ሲደውሎም ላኸ-ለጅ ናኹር ደሀይ ህምቡሎም።

እን ሲርና ብሊና ጋብዲ፣ እና አውት ሀደግሶ ህምባ ጋብዲሩኸ ብጅኻነስክ ንዲዋኸ እን ስፊት ቆላታኸ (morphology) ይስታኸል አኸሮ ገረሰኸ።

እማ እና አውት ሀደግሶ ህምባ ሓሳባትልድ ይን ፈሀምኖ ገረሰናኸ፣ ብሊና ጋብ እን ሴምር ጋብ ይስተው ትግርንዬዲ፣ ትግረዲ፣ አምሓርንዬዲ ናድ ከተብሰው አኻ ፍደላትድክ ከተብሰሮ ገረሰተኸ ይና ግን። ደአም እን እማና ሀደግሶ እርጋሰና፣ ብሊና ጋባ ደሀይሲ ካያ እን ጋብ አሪውልድ ሲድረ ከተብኒል ላኸ-ለጅ ፍደላት ኩድና፣ ወሪ ነቀስድና ጀረብደኸ።

እማ ናን ብሊና ጋብ ፍደላት አወድ ከተብሰን ኪዳኸን ያኸ ጃኺል ቱኖ አክነን፣ይድ ቋልሰታኸድለ ናን ህምብና ሁመትሊ ፍደላት ግእዙውድ ከተብና ስዳወኸር ፍሪርሰኸር የንታ ግን። ኒስ ዩንሲክ፣ ፍደላት ግእዙ ጃቢትዩ ተርሰ እን ብሊና ጋብሲ ጋብውልድ ምህሮር በኸት አራኸክ፣ ናድ ነብባኸዲ፣ ከተባኸዲ አኸነዲን፣ እና ፍደላት ኔን እን ብሊን ጋብውድ ነበክል ትምኸር ክንትሰተኸር ህምቡ ግን። ንኪ አኸራሲክኸር እን ብሊና ወረቢል እውስታ ምህሮ ሸጉን

ሆኑን፤ እና ፍደላት ኔድ ግን ንእውስታኸ። ኒሰናኸር ብሊና ጋባ ክታቦትሲ ቋላኸድ እን ላኸ-ለጅ ደለመክ ህምበውዲ፣ ደለምሮ ይስተውዲ፣ አክትቦት ፍደላት ግእዙውድ ግን ናው ከተብሴክ ህምባኸ። ንድኻ እና ፍደላት ኔድ ክታቦት ብሊና ነክል ስብዓ ዳዶ ህምባኸው ኒአክነድ፣ ብሊና ጋባ ክታቦትሲ አሸኻኸድ ዳበርድኒል ስዳዋኸዲ ካባኸዲ ግን የንታ ግን።

የዋ እምን ግን ፍደላት ግእዙ ክታቦት ብሊናኸሲ ቋላኸድ ካያ አኸጊ፣ እን ፍደላት ግእዙውድ ከተብሰው ጋብ ናትክ ቋላኸድ ገለ ደኩ-ደኩክ ጨገምሰና ሀደግሰው ህምበኩሎም። ኔልድ እን ላኸ ፍደላት ግእዙ ገሪው ግን፤ ንድኻ ናትክ ተብኒል ሁመት ሺራኸ አደከ ያኸ ግን። ደአም ፍደላት ናበጃኸና ላፍደልሰክ ለኸታ ፍደላት ካረምሰውዲ፣ ካረምሰገውዲት ላት ገምድሮ ላሲላብል ገበርነድ አኸውድ፣ እና ደርብ ኒን ክታቦትሲ አሸሸሮ ክንትኒል ካበገን ጨገምሰና አኸ ቋልስታኸ አኸላ። ፍደላት ግእዙሲ ላዶን ክንትረሰና፣ ቆል-ፍደል ወሪ እንግሊስድ (spelling) ይስታኸሲ ከትኒ ጨገም እላ። እና ፍደላት ኔድ እቀቱ መሀርሳኸቲ ገሪው መሀርሳኸዲ ናውክ እኩል-እኩላ ከቲና እንገት ጠፍሕድኖ ከተባነኸር ነብብደነኸር።

እን ሊኸር ጨገምሰና አኸ ሀደግሳኸ፣ ፍደላት ግእዙ ኮምፕዩተር ክታቦትሲ ስዳዋኸድ ፈረላ ያኸ ግን። ኒን ከዶ እማና ኮምፕዩተር ኒተርሊ ዋኑ እርእምብነድ ጋብስቱ እርጋኸ ግን። ንኪር ሁመትሊ ፍደላት ግእዙ አኸን ዓረቡ፣ ወሪ አኻ ፍደላት ላቲኑ አኸገው፣ ጨገም እንገት ኮምፕዩተርድ ከተብሰከ እንኩኸ።

ድርጅኸድ፣ እና አወት ፍደላት ግእዙውድ ጨገምሰና አኸ ሀደግሰውሲ፣ ምሀሮር መድ ሻው ተብድኖሎም እምንድክ ጨገምሰና ሀቢነ ቋለነንሎም፣ እማ ፍደላት ግእዙውድ አብስክ ኤርትራ ኒድክል ፍደላት ላቲኑ ኪደከ ይስተን፣ጋብ ብሊነውር ናአሪውሰንክ ፍደላት ላቲኑውድ ከተብስሮ ገረሰከ። ንድ ተኪን ክታቦት ብሊናኸሲ ቋላኸድ፣ ንኪር ሁመትሊ እን ይና በለድል ትክሰ ክንትስተኸር፣ ስር ተከሎኸር ህምበው ፍደላት ግእዙውድ ከተብና ፍሪርሳኸ አኸ ቋልስተከለ። ኒዳግል ፍደላት ግእዙ ትግርንያ ናድ ከተብሰው ናአክነድ፣ እና ፍደላት ኔድ ክታቦትሲ ክንትና፣ ብሊንዲ ትግርንያዲት ናትክ ላገሽ ጠፍሕድሮ ከተብኒል ካበው ናአክነድ ትክሰ ረቀብሰው ግን። ላቲን ፍደላትሲ ኤርትሪቁር ናውክ እንግሊስ ጋብሲ ክንትኒ መታን መሀርሰነኩሎም። ንድኻ ላቲን ፍደላት ብሊንድ ነቀሰሎም። ግእዝ ክታቦት እን በለድል እዳናኸድ ነፍዕስትስታኸሲ ክንትና ብና ደአም ጐታ በሀር ግን።

አሪ ደርብድ ደአም ጋብ ብሊነው እዳናኸሉል ፍሮኸር ትክሰተብሰትሮኸር መታን፣ ፍደላት ግእዙውድ ዳግል፣ እን ፍደላት ላቲኑውድር አዋኸ ከተብሰት አርእና ገሪኸዲክ ጀረብዳኸ ግን። ንድ መታን እና ክቱብ ኒል ደንቢረድ ፍደላት ግእዙዲ መጢሶ፣ ፍደላት ላቲኑሲኸር ሱኸሶ ህምበኸን።

ብሊና ጋባ ደሀይ ተዓንጉኸዲ ኒክታብትዲ

ብሊና ጋብ እን ኒደወልወሊ አረርሰው፣ሴምር ጋብ ይስቶ ሽግስተው ትግርንያዲ፣ ትግረዲ አሪውዲትልድ ሲደውሉ ለጅ ደሀይ ሻኸ። እና ጋባ ደሀይ ኔልድ እን ጃበራ፣ ተዓንጉዲ ቍምበዲሩኸ፣ ወሪ እንግሊስድ (velar nasal stop) ይስቶ ሽግስታኸ ግን። እና ደሀይ ነወያኸሲ ደሀይድኑ፣ ላንቄ ነበክሲ ተዓንጉ ጉርበትል አኸራሲክ ክብስነ ተመድነድ ደሀይድነኸን። እና ደሀይ ኒን ብሊና ጋብል ካያ አኸጊ አሪ ጋብልኸር ገሪኸዲክ አርእስታኸ ግን። ህምቡንትክ ናን፣ እንግሊስ ጋብድ “sing” ያኸ ቆልሲ ፋከርነን፣ እን ደንቢረድ ህምባኸ “ng” ያኸ ደሀይ እን ብሊና ጋብል ህምባኸ ግን። ላቲን ክታብትድ እና ደሀይ ኒስ ወኸለው እና ከተብሶ ህምበሰና ለጅ ፍደላት ላንሽ ከተብሶ ህምበው ግን። እዲኒ ፎኑቲክ ፍደል (International Phonetic Alphabet - IPA) ይስታኸሉ፣ እና ደሀይ ኒስ ፈረጊሳኸ እሻረት ኒን (ŋ) ግን።

ግእዝ ክታብትል እን እማና ብሊንዲ፣ አገው ጋብ አሪውዲሲ ከተበው፣ እና ደሀይ ኒስ ወኸላኸ እና ፍደል “ጃ” ኒስ ደለምድኑኸ። እን ሊኻር ደሀይ ብሊና ጋቡኸ ፍሩግ ይስታኸ፣ እን ሰልፉኸሰና አኩ፣ ከነፉትሲ ከሸምነድ ደሀይድስታኸ፣ ወሪ እንግሊስድ (labialized) ይስታኸ ግን። ፍደላት ላቲኑውድ እና ደሀይ ኒን እና ሴኳ ፍደላትሲ ላት ገምድነድ “ngw” ናኸ ከተብሰኸ። ፍደላት ግእዙውድኻ እና ፍደል ንድ “ጃ” ከተብሰኸ።

እማ ናን እና አውት ቋልነው ፍደላት ፍደላት ብሊና ጋቡሲ እን ፍደላት ግእዙ አሪውሰና፣ ፍደል ሰልፉኸልድ ወልተርሊ አኸራሲክ ተሪሰኖ ከተብንንሎም እና ተለያሰና ግን።

ጃ	ጃ	ጂ	ጃ	ጂ	ጃ	ጃ
ጃ	-	ጃ	ጂ	ጂ	ጃ	-

እና ፍደላት አውት ቋልነው ኔን ብሊና ቆላተል ጃብረድ ዲወላ። ናው ዲዋኸ ነበክል፣ ወሪ ደንቢረድ ግን። ፍደላት ኔስ ቆላት ብሊና ጋቡሲ ከተብኒል አዋሃብነ ነፍዕስትነትሎም እዳናኸድ ገሽ ደንበሪል ከተብሶ ህምበኸ።

ብሊና ጋባ ደሀይ ተፃንጉኹድ ፍደላት ናተማምድ

ኘ	ሰኘ	ለኘታ	ለኘቲ	ለኘረኝን
ኘ	ብኘ	ልኘ	ሰኘ	ሸኘ
ኘ	ሸኘ	ሰኘ		
ኘ	ለኘ	ሸኘ	ሰኘ	ይኘ
ኘ				
ኘ	ልኝን	ኪድኝ	ግድኝ	ከንኝ
ኘ	ሸኝ	ድኝ	ኳኝ	ሰኝ
ኘ	ሰኝጠ			
ኘ	ድኝ	ሰኝ	ነኝ	እንቀኝ
ኘ	ብኘ	ድኘ	ሰኘ	ትኘን
ኘ				
ኘ	ሰኝ	ሰኝት	ድኝኹን	ከኝንቲ

እና አወት ቋልነው ፍደላት፣ አክትበት ብሊነው ድክንሊ ካያ ከተብሶ አረርሱ እርጉኹ። አመራ 2005ዲትል ዳንኤል ያዕቆብ ይስታኹ፣ ፍደላት ግእዙሲ ኮምፕዩተርድ ሰክላኹ አመሪካናዲ፣ ይዲ ላት ካብስትኝ፣ እና ቋልስተሰና ኮምፕዩተርድ ጠፍሖ ስከረሰና እስኪኹንሎም። ወልተር ፍደል “ኝ” አክትበት ድክንሊ ዲዊላ። እን ይገፍድ፣ እን ናንድ ከተብሱ እርጋኹዲ፣ ለዮ ራይኒሽ ከተበውዲት ወግምሊ ቱስነድ፣ ዳንኤል ያዕቆብ ሓዲስድ ሰክልዶሉ ወንቀሮ ደንቢ፣ ላገሽ ካብስትኝ ደለምድናኹ ግን። እና ፍደላት ኔን፣ ሰልፍድ 2005ዲሲ፣ “ብሊን ከተቢሰና ግእዝ ሰፍትዌር” ይስትረሪ፣ ግእዝ ፍደላትሲ ናተማምድ ሻኸሮ ህምብረሪ CDትል ጠፍሖ ስከረኹ። አመራ 2010ዲትልካ፣ እን GeezWord ይስታኹ፣ ፍደላት ግእዙሲ ደለምዳኹ ግእዘርዲ ካብስትኝናድ፣ ንኪር ሁመትሊ ፍደላት ብሊና ጋቡሲ ናተማምድ ከተቢሰኹ፣ እን ፍደላት ግእዙ አሪውዲ ሕበርሰ፣ እና ግእዝ-ምርድ ይስታኹ ግእዘርድ ደለመኹ፣ እግ ኒልድ አርሰሮ ገረስተኹ።

ፍደላት ብሊና ጋባ ደሀዩ

ብሊና ጋብል አረርሳ ደሀይሲ ካያ ኒቱ ሲድኑ ከተብኒል ጀረብደውና ፍደላት ግእዙ፣ እና ስቆት ተለያኹል ከተብሶ ህምበው 31 ፍደላት ግን። ናዲ መጢቶ እን ደሀይ ፍደላት ግእዙዱሲ ቋሊሰው ፍደላት ላቲኑኸር፣ ናጀረብድኒሰነክ ነፍሶስትኖሎም ስኩሮ ህምበኩ።

ሀ hä	ነ nä	ጠ t'ä
ለ lä	አ ä	ጨ c'ä
ሐ h'ä	ከ kä	ፈ fä
መ mä	ኸ xä (khä)	ጎ gwä
ሰ sä	ወ wä	ኸ ngwä
ረ rä	ዐ 'ä	ቈ k'wä
ሸ shä	የ yä	ቈ qwä (qhwä)
ቀ k'ä	ደ dä	ከ kwä
ቆ qä	ጀ jä	ኸ xwä (khwä)
በ bä	ገ gä	-
ተ tä	ኸ ngä	-

እና አወት ቋልናኹል ፍደል ላቲኑኸ (ä) እን ፍደል ግእዙኹሊ ከሰተሰና፣ ፍደል ግእዙኹ ሰልፉኹድ ደሀይሲ ዋሲሳኹ ወሪ ወከሳኹ ኒ ግን። ፍደል ላቲኑኸ (e)፣ ፍደል ግእዙኹሊ ከሰተን፣ ፍደል ወልተር ደሀይሲ ግን ንዋሲሳኹ (ሄ = he) ። ደሀይ ብሊና ጋቡኹል አረርሰው ካረምሰጋ ፍደላት (vowels) ለገታ ግን። ንድ ሰበትድ እና ብጅካነሰክ እስካንዲናቭዬል፣ ኒድክስጋ ጋብ ሰዊድኑሊ ነፍሶስተናኹ ፍደል ላቲኑኸ ንሰና (ä) ደሀይ ኒኹ ብሊና ጋብልኸር አረርሳኹ ኒአክነድ፣ ጠፍሕድኖ ነፍሶስትኖሎ ቫኸንኹን የንታ ግን።

አልብዲሰና፣ ፍደላት “ሐ፣ ቀ፣ ጠ፣ ጸ፣ ጰ” ደሀይ ናኹ ላቲን ፍደላትድ ከተብሱ፣ እን አክትበት ጃቢተውሊ፣ ላንቀጥጠት አወይሲ ከድነድ፣ ወሪ አሪ ደርብድ ከተብሴክ ህምበኩ። እና አወት ቋልስተሰና እን ፍደል ላውል ላብጣሕ (') (apostrophe) ከድሮ ከተብና፣ እን ናንዲ ሁመትል International phonetic Association ፍሪራኹ ደርብ ግን። ናትክ ላደርብ ቫኪሳኹዲ፣ ሰዳዋኹዲ ኒአክነድ ፍሪርሳኹ ግን። ፍደላት “አ፣ ኣ፣ ዐ፣ ዓ” ከዶ ደሀይ ናኹ ፍደላት ላቲኑውድ ንሰና “አ = ä - ኣ = 'a - ዐ = 'ä - ዓ = 'a ” አኾ ከተብሰኩ።

ፍደላት ብሊና ጋባ ደሀዩ አኸገው

እና ናን ቋልኖ ፈርነው ፍደላት ደሀይ ናኸ ብሊና ጋባል አረርሰላ፤ ደአም ናባልጃክ ትግርንያዲ፣ ትግረዲ፣ አምሓርንያዲል አረርሰው፣ ናባልጃ ከዶ አሪ እዲኒ ጋባል አረርሰኸ ደሀይሲ ወኸለው ፍደላት ግን። እማ ብሊና ጋብ እዳንዶኸር፣ ዳቦርዶኸር አከን፣ እን አሪ እዲኒ ጋባል አረርሰ ደሀይዲ፣ ቆላትዲትኸር አዳኸርዶ፣ ወሪ ስዊርዶ ነፍዕስትና ከብተጋኸ አኸነዲን፣ እና ፍደላት ኔስ እን አሪ ፍደላት ብሊና ጋባ ደሀዩዲ መጢስኖ ክንቲኖሎም ጀረብዳኸ ግን። ናውኻ እና ተለየው ኔን ግን።

ቸ chä	ዘ zä	ጸ tsä	ፐ pä
ኘ nyä	ዠ zhä	ጰ p'ä	ቨ vä

እና አወት ቋልነው ፍደላትልድ እና ተለየው ሴኳ ፍደላት፣ “ዘ፣ ጸ፣ ጰ” ደሀይ ናኸ ብሊና ስኹኹ ከውሊ ነፍዕስትነኸንሎም። ብሊን ደአም እና ደሀይ ንሰና ናጋብል ዋኒጋኸ አኸውድ፣ እና ደሀይ ኒስ ናጋባ ደሀይሊ ለ'ውቲነክ ጋባነኸ። እና ንሰና እስረ ደሀይ ጋብ አሪውዱኸሲ፣ ኩጋባ ደሀይሊ ለወትና እዲኒ ጋብ ናድከል ቋልስታኸ ግን። ውረድኻ እን ደሀይ አሪ ጋቡኸ ግን ኩጋብል ለ'ውትሳኸ ሻኸ ግራ፣ ኩጋባ ደሀይ አኸላ እን ደሀይ አሪ ጋቡኸል ለ'ውትሳኸ። ደሀይ አሪ ጋቡኸሲ ኩጋባል ለ'ውትኒ ደርብሲ ፈሀሚስኒ መታን፣ እንደ ናን እና ተለያኸል ከተብሶ ህምበው ስኹኹ ብሊነው ደሀይ ናኸ አዋኸ ለ'ውትሰት ቋልንን።

ህምቢንትክ፡

ፍደል ጋብ አሪውዱኸ	ፍደል ብሊና ጋቡኸ
ዘ	ደ/ጀ
ዘርእዝጊ	ደርእድጊ
ዘርአይ	ደርአይ
ዘርእማርያም	ደርእማርያም
ዘሚካኤል	ድምክኤል
ዘርይነብ	ደነብ
ዛይድ	ዳይድ
ዛሀራ	ዳሀራ
ዘውዲ	ጀውዲ

ፍደል ጋብ አራውዱኸ

ጸ
ጸዮን
ፍስሃጸን
ጸድቅ

ጸ
ጸጥሮስ
ጸውሎስ
ኢትዮጵያ
ኤውሮጳ

ፍደል ብሊና ጋቡኸ

ጠ/ጩ
ጥዮን
ፍስሃጠን
ጫድቅ

ቦ/ጠ
ቦጥሮስ
ጣውሎስ
ኢትዮ-ብያ
ኤውሮባ

ላድልዶንትክ እና አወት ቋልነሰና አካ ቆልሰክ፣ ደሀይ ብሊና ጋቡኸል ለ'ወትኖሉ ታሚተላ። ህምቡንትክ ናን፡ “ጳጳስ” ያኸ ቆል አሪ አውሮጲ ጋብድ፡ “ፖፕ” ወሪ “ፓፓ” ይሰቶ ሽግሰተኸ። ደአም እና ደሀይ ፍደል “ጸ” ዲ “ፕ” ዲሩኸ፣ ብሊና ጋባ ደሀይሊ ለጃርክ አረርሰላ። ኒሰናኸር “ቫቲካን” ወሪ “ቨትናም” ይስተው ቆላትሲ ከተብኒል ጀረብዳኸና፣ ፍደል “ቨ” ደሀይ ኒኸ ብሊና ጋብል አረርሰላ። ንድ መታን እና ደሀይ አሪ ጋቡኸሲ ከተብኒል ጀረብደውና ገሽ ጃቦሪል ከተብሶ ህምብው ሰኸታ ፍደላትሲ ከለብርኖ ክንቲኖሎም፣ እማ ይና ጋባ ክታብትሲ ኒትክ ተመምደሰና እስከ እን ቆላትሲ ናደሀይሰነክ እና ሸንገብል ከተብሶ ህምባ ደርብድ ጠፍሕድኖ ከተብኖ ቫኸንኸን የንታ ግን።

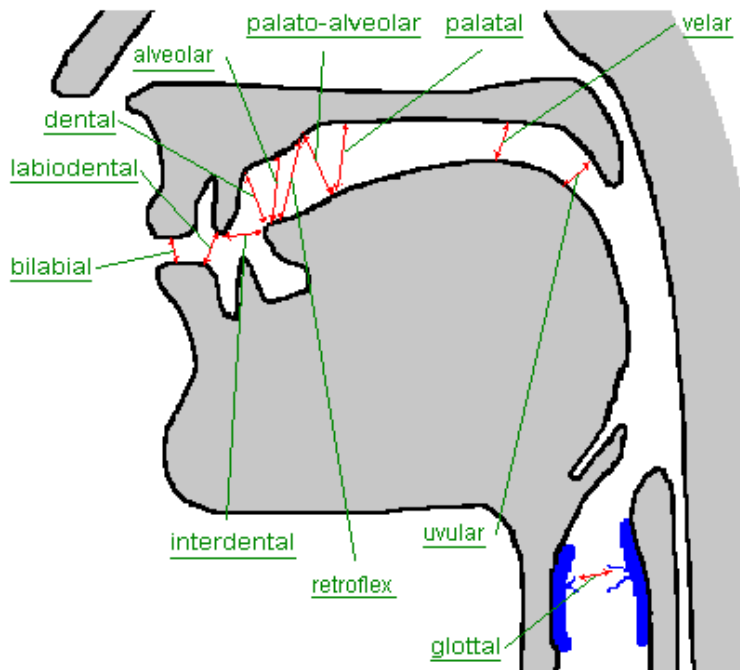
ኩሲ ፍደላት ግእዙ

ግእዝ ክታብትሊ ሊጃር ደሀይ ላፍደሉኸሰና፣ ከሰሳ አኩ ከተብሰው ፍደላት ህምብኸ። እና ፍደላት ኔድ ደሀይ እን ፍደላት “ሀ፡ ሱ፡ ጸ” ይስተውድ ደሀይልድ ገሪኸ ሲረ ቋልሰታኸ ተከላ። ደአም ጋብ ግእዙሊ፣ኒሰናኸር ትግርንያዲ፣ አምሐርንያዲትል፣ ቆላት ናደሀይ ላኸ ተኩ ናትናቱር ውሪና ሻውሲ ከተብኒል ጀረብደው አኸት፣ እና ጋብ ኔስ ተብደው ሐበረነኸ። ናውካ “ኀ፡ ሠ፡ ፀ” ይስተው ግን። እና ፍደላት ኔን ክታብት ብሊናኸሊ፣ እን አን ፈሀማኸድ ጀረብደኸ ያኸ ቋላ ቫኸሊ። ደአም ግእዝዲ፣ ትግርንያዲ፣ አምሐርንያዲር ክታብትሊ ናዋንትነድ፣ እና ጋብ ኔስ ከተብኒል ነፍዕሰትኖሎም ክንቲኖሎም ቫኸንኸን የንታ ግን።

ስኞኞ ፍደላተው

ፍደላት እን ናት ደሀይድኑ ነፍዕስትነው፣ ደሀይዲስኒ አካናት (places of articulation) ይስተውድ ሽግስተኩ። እግ ናን እን ካረምሳ ፍደላትዲ (consonants)፣ ካረምሰጋ ፍደላትዲት (vowels)፣ ለኃትል በንነ አዋኽ ሽግስተት ቋልኖ ግን። (ሰልፍድ ህምበው ከረምሳ ፍደላት፣ ናደምቡኻ ገሽ 20 ካረምሰጋ ፍደላት ግን።)

ደሀይዲስኒ አካናት places of articulation

ፍደላት ከነፋተው - Bilabials

ፍደላት ከንፋተው ይስተው፣ እን ናት ደሀይድኑ ከንፋተው ስቋኹዲ፣ አዋኹዲት ላገሽ ተከንድኖ ወሪ ስኩስኖ፣ እን ፊኹት ይና አብድ ፋኹሲኻ ላደን ከነፋተው ደውስነ ወሪ ካረምኖ ግጅኖ ጠለቅነድ ደሀይድነው ግን። ናውኻ እና ተለየው ኔን ግን።

መ m	በ b	ወ w	አ p'	ፐ p
-----	-----	-----	------	-----

ክንፉ-ርዲ እርኩኩዲሩ - Labiodentals

እና ፍደላት ነን፣ ክንፉ-ር ስቋኸሱ፣ እርኩኩ አወውድ ተመድነድ ደሀይድስተው ግን። ናውካ እና ተለየው ነን ግን።

ፊ f	ቨ v
-----	-----

እርኩካ ጉርቦቱ - Alveolars

ፍደላት እርኩካ ጉርቦቱ ይስተው፣ እርኩኩ አወውድ ጉርቦትል አረርሳኸ አካንሲ ላንቺ ይናኸድ ሸልድ ተመድነድ ደሀይድስተው ግን። ናውካ እና ተለየው ነን ግን።

ለ l	ረ r	ተ t	ዘ z	ጠ t'
ሰ s	ነ n	ደ d	ጸ s'	-

ተግንጊ ጃቡ - Postalveolars

ፍደላት ነን ተግንጊ ጃብ ህምባኸ አካንሲ ላንቺድ ጨቀጥነድ ደሀይድስተው ግን። ናውካ እና ተለየው ነን ግን። (እርኩካ ጉርቦቱውድ ደንቡኸር ይስትፎ ገረሰተኸ)።

ሸ sh	ቸ ch	ጨ c'
ዠ dz	ጅ j	-

ተግንጉ - Palatals

ፍደላት ነንን ተግንጊ ነበክሲ ላንቺድ ተመድነድ ደሀይድስተው ግን። ግእዝ ፍደላተል እና ደሀይ ነን ላፍደሊ ካያ አረርሰኸ። ኒካ እና ተለያኸ ነን ግን።

የ y	ኘ ny
-----	------

ተግንጊ ጉርቦቱ - Velars

ፍደላት ኔን ላንቺ ስርሲ ተግንጊ ጉርቦትል አኸራሲክ ክብስሪ ተመድኅድ ደሀይድስተው ግን። ናውኻ እና ተለየው ኔን ግን።

ቀ k'	ክ k	ኸ x (kh)	ገ g	ኸ ng (ŋ)
------	-----	----------	-----	----------

ተግንጊ ስሩ - Uvelars

ፍደላት ተግንጊ ስሩ ይስተው፣ ላንቺ ስርሲ ተግንጊ ስርሲ አኸራሲክ ክብስነድ ደሀይድስተው ግን። ፍደላት ግእዙሊ ተግንጊ ስሩኸ ይስታኸ ላፍደል ካያ። ኒኻ እና ተለያኸ ኒን ግብ።

ቆ q

ደሀይ ሰንዱቁ - Glotals

ፍደላት ኔን ጉርጉሚል፡ እን ደሀይ ሰንዱቁ (voice box) ይስታኸ አካንሊ ደሀይድስተው ግን። ናውኻ እና ተለየው ኔን ግን።

ሀ h	እ '(?, ə)
-----	-----------

እና አወት ቋልነው ፍደላተልድ ፍደል «እ» ደሀይ ኒኸ፣ ደሀይ ሰንዱቁል ደው ያኸ አኸውድ፣ እንግሊስ ጋብድ (glotal stop) ይስተኸ። ኤፍ. አር. ፓልመር 1960 ከተላኸ፡ “An Outline of Blin Phonology ” ይስታኸ ክቱብሊ፣ ፍደል «እ» ላዶንትክ ካረምሳ ፍደል (consonant=glottal stop) ፣ ላዶንትክኻ ካረምሰጋ ፍደል፡

(vowel- central vowel) ይስቶ ሽቫስተት በርሀደኸ። እና ለጃ ኔልድ አውሰና አኸ ከደመት ጨለውሉ፣ እን ላቆል ደሀይሊ ኒጃብል፣ ወሪ ኒጉርቦትል አረርሰው ፍደላት ግን የኸ።

ዓንቀሩ - Pharyngeals

ፍደላት ኔን ዓንቅርሊ ህምባ ድንክክሲ ክብስረ ወሪድሲ ላዶን እብድስነድ ደሀይድስተው ግን። ናውኻ እና ተለየው ኔን ግን።

ሐ h'	ዐ ' (ና)
------	---------

ክንፋርዲ ተዓንጊ ጉርበትዲሩ - Labiovelars

እና ፍደላት ኔን ደሀይ ናኹ እና ተዓንጊ ጉርበቱውስና አኩ፣ ኒዳግል ከነፋትሲ እኹሪርሊ ሓየብነድ ወሪ ከሸምነድ ደሀይድስተው ግን። ናውኻ እና ተለየው ኔን ግን።

ቄ k'we	ቄ qwe (uvelar)	ከ kwe	ኸ Xwe (khwe)	ጐ gwe	ኹ ngwe
--------	-------------------	-------	-----------------	-------	--------

ካረምሰጋ ፍደላት - Vowels

ካረምሰጋ ፍደላት እን ይና አብዲ ጉርጉማዲትል አረርሰው ገሮብ በንሲ ተመድነድ፣ እን ፊኹት ይና አብድ ፋኹሲ ካረምግኒ፣ ወሪ ደውሰግኒ ደሀይድስተው ግን። እን ንጃብ ብሊና ጋብሲ ተብደው፣ ጋብሲ ተኪን አርእኻ በሀር ሻው፣ ብሊና ጋብ ለገታ ካረምሰጋ ደሀይ ክሜት ሓበረነኩ። እና ከው ኔልድ ሰልፋኹ ለዮ ራይኒሽ (Leo Reinisch)፣ አመራ 1882ትልድ፣ 1887 አክራሲክ እዳንዶ ከተባኹ ግን። እን ሊገርኻ ኤፍ. አር. ፓልመር (F.R. Palmer)፣ አመራ 1957ትልድ፣ 1965 አክራሲክ ብሊና ጋብሲ ቋላኹድ አዳንዶ ከተባኹ ግን። እና ብሊና ጋብሲ ተብደው ከው ኔን ሓበረናኹድ ዳግል፣ እን ብሊና ጋብሲ ጋብናኸር ይናላውድ እርእናኹድ፣ እን ለገታ ካረምሰጋ ፍደላት ብሊነው ግእዝዲ ላቲንዲሲ እና ተለየው ኔን ግን። (ፍደል«እ» ካረምሳኹዲ፣ ካረምሰጋኹዲ ደሀይሲ ወኸለኩ።)

አ ä	ኡ u	ኢ i	አ a	ኤ e	እ ? (ə)	ኦ o
-----	-----	-----	-----	-----	---------	-----

ደሀይ ፈረጊላ እሻራት

ክታብት ዲመክ እን ደሀይ ይና ጋቡኸሱ ንህበሰና ጠፍሕዶ ዋሲስሮ ወሪ ወኸልዶ ገረሰላ። ላቆልሲ ደሀይድኑ እን ደሀይ ይናኸሱ ክብሰን፣ ወሪ ነበኪትሰን፣ ወሪ ይኸ ለጥሰን ደሀይድኸን። ኒሰናኸር እን ወተር ይና ደሀዩኸሱ ሕንግናኸሱ፣ ወሪ ይኸ ዓኪክ ኣኸሮ ገረሰኸ። ቆላት ላውስክ ናደሀይ ሰልፉኸሱ ክብሰን፣ ደንቢሪኸሱኻ ለጥሰን ደሀይድኸን። ናሃብኻ ይና ደሀይሲ ለወወትኸ ጋብነድ፣ ውሪና እን ቆል ይን ፍድናኸዱኸሱ፣ ኣሪ ቆላት ኒት ተከውልድ ሲድኑ እን ይነት ሸኑራኸድ ፈረጊስኖ ገረሰኸን።

ፈደላትድ ከተብኑ እና ኣ'ወት ሀደግሶ ህምባ ደርፍፍሲ ናትክ ጀረብደሰነክ እን ኣ'ዳም ይን ኒል ከተብናኸድ ኣርእሲስኖ ጨገመኸና። ንድ መታን ላደንትክ ደሀይ ይና ቆላቱሲ ፈረጊሰው፣ ፍደላተል ከብተው እሻራት ጀረብደኸና። እና እሻራት ነወየውኻ፣ ደሀይ ፈረጊላ እሻራት (diacritical marks) ይስቶ ሸኻስተኸ።

ፍደላት ላቲኑ ላቆል ደሀይሲ ፈረጊሰው፣ ፍደል ኣወይሲ፣ ሰቄይሲ ወሪ ስምጥድ ከብተው ገሪው (phonetic symbols) ይስተው እሻራት ሻኸ። ኒሰናኸር ከዶ እዲኒል ኣረርሳ ጋባ ደሀይ ኒትክሲ ፈረጊስኒል “International Phonetic Association” ይስታኸ ወጨም፣ እሻራት ወተሩ፣ ወሪ እሻራት ደሀይ ጋቡኸዱ ይስተው ደ'ለምዶ ህምበኸ።

ክታብት ፍደላት ግእዙዱኸሉ እና ኣ'ወት ሀደግሶ ህምባ እሻራትልድ ገሪኸዲክ ነፍዕስትንን ያኸ ቋላ ሻኸሊ። ውሪድኻ ሰልፍድ ፍደላት ግእዙ ገሪው ናኣክነድ ናብጅኸ ዳግል ብጅኸ ከድና ኣከኸ። ሊሻርኻ እን ፍደላት ግእዙውድ ከተብሳ ጋብል ናን ኣኸራሲክ እና ሀደግሰሰና ላፍደል ዳግ ኣሪ እሻራት ከድረክ ከተብኒ ከኒ ዲዋላ። እን ሲኸርኻ ከዶ ፍደላት ግእዙውድ ከተብሰው ጋብ እቀቱ ናኣክነድ ላቆል ኣዋኸ ደሀይድስተት ክኒሲ ኣርእና፣ እን ውሪና ቆሉኸሱኻ እን ኒጃብ ወሪ ኒደንቢ ከተብሶ ህምበው ቆላትሲ መርኪሰነድ ኣለለይና ገሪኸ ጨገም ኣኸላ።

ደኣም ቆላት ላውክ እን ክታብት ናኸሉ ላኸሉ ኣኩ፣ ናውሪና ለኃ፣ ወሪ ይኸ ለሻር ኣ'ወይሲ ኣኸነዲን፣ ኣርእጋኸሱክ ከቲሲሮ ገረሰኸ። ንድኻ እና ቆላት ነወየው ኣዋኸ ደሀይድስተት ፈረጊሰው ላኸሉ-ለኃ እሻራት ክምና፣ እማ ጀረብደሰነክ ነፍዕስትነሎም፣ ነብብድኑ ኣግ-መግ ይኒልድ ካቢሮና ገረሰኸ ዩንታ ግን።

ቆል ደሀይ ሺርሻ

ቆላትሲ ነብብድኑ እን ደሀይ ፍደላታኸሱ ወሪ፣ ድርሻድኖ ተረርድኖ ነብብድኸን፣

ወሪ ይኸ ደሀይ ፍደላታችሁ ሺሺድኖ ወሪ ስዳውድኖ ነብድነትን። እና ለጎ ደርፍፍ ደሀይድኒኸ ኒን እን ላቆሊ ህምባኸ ውሪና አወያኸ አኸት ፈረጊስሮ ገረሰከ። ላቆል ኒክታበት ላኸ አኩ፣ድርሻድሮ ወሪ ታቅድሮ ነብድሩሉ ላውሪና፣ ሺሺድሮ ወሪ ስዳውድሮ ነብድሩሉኻ ከዶዶ አሪ ውሪና ከሚሮ ገረሰከ። ላቆልሲ ሺሺድሮ ነብድና፣ ቆል ደሀይ ሺርሻ ይስቶ ሽግስተከ። እንግሊስ ጋብድ እና ላቆልሲ ሺሺድሮ ደሀይድና “geminatio” ይሰተከ።

ቆል ደሀይ ሺርሻ፣ ካረምሳ ፍደላትዲ “consonants” ካረምሲጋ ፍደላትዲል “vowels” ናድክል አረርሰከከ።

ካረምሳ ፍደል ሺርሻ

ፍደላት ግእዙ ናብድኻክ ደሀይ ካረምሳኸዲ፣ ካረምሲጋኸዲት “consonant + vowel” ላት ሻኸ ህምባኸ ሲላብል “syllable” ይሰታኸ ደሀይ መሀድነድ ደለም ህምበው ግን። ንድ ሰበትድ ፍደላት ላቲኑውሰና ስዳዋኸድ ለጎትል በንደ ካረምሰውዲ፣ ካረምሰገውዲ ይቶሎም ስዳዋኸ አኸላ። አልብዲስኒ መተን ደአም፣ እና ፍደላት ኔን “ኦ፣ ኡ፣ ኢ፣ ኣ፣ ኤ፣ ኦ” ካረምሲጋ ፍደላት “vowels” ይሰቶ ሽግስተከ። እን ከብቴው ፍደላትኻ እን ካረምሳ ፍደላት “consonants” ይሰተውዲ ሺብስትሮ ገረሰከ።

ላቲን ክታበትል ካረምሳ ፍደል ሺርሻ “consonant length” እሽባ ፍደላት፣ ወሪ ለጎ ፍደላትሲ ላት ገምድነድ ከተብሰከ። ህምቡንትክ፣ - “shipping”, “regretted” ።

ፍደላት ግእዙውድ ከተብኑ ደአም ካረምሲጋ ፍደል ሺርሻሲ ቋሊስኖ ይኖ፣ ላቆል ነበክል ለጎ ፍደላት ላድንሰ፣ (ፍደል ወልተርዲ ሰልፉኸዲ) ላት ከተብና ንባብሊ አግ-መግሳኸ ኒአክነድ ከሊብርሳኸ አኸላ። ህምቡርትክ ናን “ሐብበርና፣ ጨብበርና፣ ለክክምና” ይሮ ከተብና ንባብሊ ጨገም ከሚነዲን ፍሪርሳኸ አኸላ።

እን እማና ሀደግሶ እርገሰና፣ ፍደላት ግእዙሊ፣ እን ፍደላት ላቲኑውሰና ደሀይ ፈረጊስን እሻራት ከድና ክንትስተኸ አኸላ። እና አወት ቋልነሰና፣ቆላት ናክታበት ላኸ አኩ ለጎ፣ ወሪ ይኸ ኒስሻ በጃኸው ውሪና (ትርጉም) ሻውሲ ፈረግኒል ደአም ላኸ ለጎ እሻራት ከድሮ እና ጨገም ነወያኸሲ እንክኒል ኒጀረብድኒሰክ ነፍዕስትኖ ገረሰናኸ ደሀይ ፈረጊሳ እሻረት ክምና ጀረብደከ ሞታ ግን።

ይድ ቋልስታኸድለ ብሊና ክታበትል፣ እና አወት ሀደግሶ ህምባ ጨገምሲ

እንክኒል እና ተለያዥ፣ ስዳዎኸድ ኮምፕዩተር ክታብትዲ ፈራኸ፣ ሕንጥብ ንሰነስ (') እን ወሐጥሶ ከብቲሮ ሻኸ፣ ፍደል ወልተር ደሀይ አብልክ ነፍዕስትኖ ገረስነኸን የንታ ግን። እና ሕንጥብ ኒን ትግርንዬ ክታብትልኸር ላቆልሲ አሪ ቆሊ ተከንድሮ፣ ላፍደል ነቀስድሮ ከተብኒል ክንትስተ ህምባኸ ግን። ህምቡንትክ ናን፣ “ እዚ እውን ” ይሮ ከተብኒ አብልክ፣ ድርሻድሮ “ እዚውን ” ይስቶ ከተብሰኸ።

እና አወት ሀደግሶ ህምባኸ እሻረት (') እን ሺሽድኖ ነብብድኑ፣ ይና አብድ ደሀይድኖኸ፣ ደአም ክታብትል ቋልስትሮ ጀረበግናኸ፣ ፍደል አብልክ ከተብሳኸ አኸ፣ ደሀይ ሺርሻ እሻረት ይስትሮ ገረስተኸ። ኒትኻ ላገፍድኻ ላክታብት ክሙ፣ ለኛ ውሪና ሻው ቆላትሲ ፋከርኒል፣ ሊሻር ገፍድኻ፣ ላውሪና ሻው አኩ ሺሽድኖ ነብብድኖ ሻኸኸው ቆላትሲ ከተብኒል፣ እና ተለያ ቆላትዲ ናት ተከውዲትል ነፍዕስትኖሉ ገረስነኸን።

ለኛ ውሪና ሻው ቆላት

ድርጅት	ውሪና	ሺራኸ	ውሪና
ሓበርና	ላገሽ እስና	ሓ'በርና (ሓብበርና)	ቋሊስና
ጨበርና	ቀበጭና	ጨ'በርና (ጨብበርና)	ግጅና፣ ዲውና
ለከምና	ሲፍና፣ አቡባና	ለ'ከምና (ለክከምና)	ኩጃብል አድና

ላውሪና ሻው አኩ ሺራኸድ ነብብሰው ቆላት

ድርጅት	ሺራኸ	ድርጅት	ሺራኸ
ወተርና	ወተርና (ወትተርና)	ገወድና	ገወድና (ገውወድና)
ገበርና	ገበርና (ገብበርና)	አደግና	አ'ደግና (አድደግና)
ሰጃ	ሰጃ (ሰጅጃ)	ገጨብና	ገጨብና (ገጭጨብና)
መከርና	መከርና (መክከርና)	ደረክና	ደ'ረክና (ደርረክና)
አዳም	አ'ዳም (አድዳም)	ገዶና	ገዶና (ገድዶና)

እን ጃቢቶ ብሊና ጋብድ ከተባዕልድ፣ እኸር ወልደዮሐንስ ሃብተማርያም፣ አመራ 1940ሲ ከተባዕት፣ “አውኒ መሀድኸንን” ይስታኸኑ ክቱብ ናኸሉ፣ ሺሽድሮ ነብብድነስ ፈረረሰድኖ ይኖ እና ተለየው ለጋን ንቅጥጥሲ () እን ፍደል ደሀይ ሺርኻ ቋሊሳኸድ አወይሲ ከተባዕት። ደአም እን ፍደላት ግእዙውድ ከተባዕውልድ ንጃብ ፣ ለጋን ቆልሲ ላት ሕበርደ ድርኻሮ ከተባዕል ትግርንዬ ክታብትሊ ክንትስተኸኑ ኒአክነድ እና እሻረት () ኒን ኪድራ የንታ ግን።

አልብዲሰና፣ እና አወት ቋልነሰና ላቆል ሺራኸድ አዋኸ ነብብስት አርእሲሲ መታን ከስትሮ ገረስተኸ ይስቶ ስኸራኸ እሻረት () ፣ ጀረብደኸ ይስተን፣ ኒት ነፍዕስትና ስዳወኸ ያኸድ ስኸራኸ ግን። ከብቱኸዲክ እን ክታብት ግእዙኸዲ፣ ትግርንዬኸዲ፣ ትግረራኸዲትል ህምብሰና፣ እን ክንትስተ ደርብድ እሻረት ከድግሪ ከተባዕት ብሊና ጋባ ክታብትሊኸር ከለብርሳኸዲ፣ ላሪ ጨገም እንጋኸዲ አኸት ሀደጊያ እንከለኸን።

ትግርንዬ ጋብልኸር ቆላት ናክታብት ላኸ አኩ፣ ለጋን ውሪና ሻው ገሪው ህምብኸ። ህምቡንትክ፣ እና ተለየው ቆላት ኔስ ቆልኖ ገረስነኸን።

ድርጅኸ	ውሪና	ሺራኸ	ውሪና
መባል	መብልዳና	መብል (መብበል)	ተሪ ወሪ ቶካ
ድማ	ዲራ	ድማ (ድምማ)	ናንኻ / ኒሰናኸር

ክታብት ትግርንዬ ጋቡኸሊ ሺሽድሮ ነብብድነስ ቋሊሳኸ እሻረት፣ ንጃብክ እን አን ደለይዳኸድ ገሪኸ ነፍዕስትስተላ። ደአም ኒስ ዩ ወጠንሰላ ይና አኸላ። ዶር. ኪሮስ ፍረ ወልዱ ይስታኸኑ፣ እን ዮሐንስ ኮልምዲን 1912ሲ ከተባኸ፣ “ዛንታ ጸግዘጋን፣ ሃዘጋን” ይስታኸኑ ክቱብሲ፣ ሊኸር 1989 ከተባሰነሉ፣ እና እሻረት ወሪ ፍደል (ወ) ኒስ እን ፍደል ደሀይ ኒኸ ሺራኸድ አወይሲ ከተባ ህምብኸ። ደአም ኒደምቢ እዳናኸድ ነፍዕስተውሉ ከው ህምብነኸ ተከለለ።

ካረምሰጋ ፍደል ሺርኻ

ካረምሰጋ ፍደል ሺርኻ “vowel length” ብጅኻነሰክ ቆል ሰልፍል ከተባሰው ካረምሰጋ ፍደላተል ግን ንዲዋኸ። ሰልፋ ሕትም እና ክቱብ ንዱኸል፣ እና ደሀይ ሺርኻ ነወያኸሲ ፍደላት ግእዙሊ ፈረረሳኸ እና ምጃኸ ነብክል ህምባኸ () እሻረትሲ፣ እን ፍደል ሺራኸድ አወይሲ ነፍዕስትንን ያኸ ቋላ እርግኸሉ።

ደአም እን ሁመት እንሰከሩኸልድ ናን 22 አመሪ ደምቢ፣ እና አወት ህምባኸ

እሻረትሲ ነፍዕስትንን ያኾኑ ቋላ ሻኸሊ። ውረድ እና ጨገም ኒን እን ደሀይ ድርጅኹል ፍደል ሰልፋኹሲ ከተብነድ፣ እን ደሀይ ሺራኹሊኻ ፍደል ወልተርሲ ከተብነድ ስዳዋኹድ እንክስትሮ ገረሳኹ ግን።

ህምቡንትክ፡

ድርጅኹ	ውሪና	ሺራኹ	ውሪና
ሸረብና shärbna	1. ካነስ ሸረብና 2. ወሐጥና፣ ድሂስና	ሼረብና sheräbna	እኸሪርሊ ሻኪስና ሓንደክስ ሼረብና
ገብና gäbna	ኡና ብና፣ እወሊ ይና	ጌብና gebna	ቱጊን ወሪ ደኩጊን ደውስና

ተረርድኒ እሻራት

ተረርድኒ እሻራት “stress marks” ይስታው ቆል ሰልፍል፡ ነበክል ወሪ ደንቢረድ፡ ደሀይሲ ተረርድኑ፣ እን ደሀይ ተረራ አካንሲ፣ ወሪ ክብያ አካንሲ ቋሊስኒ መታን ክስታኹ እሻረት ግን። (እሻራት ተረርድኒውዲ፡ ወተር ቅያሱዲ መዝሙርሊ፡ ወሪ ዜሚል አኸገት ክታብት ግእዙኹሊ ገሪኹ ነፍዕስትስተላ)

1. ሰልፋ ተረርድኒ እሻረት፡ (primary stress) ይስታኹ፣ ኒገሽ ደንቢራ ቋላኹ ሕንጥብ ንሰና (´) ግን።
2. ሊሻር ተረርድኒ እሻረት (secondary stress) ይስታኹ፣ ኒገሽ ጃብራ ቋላኹ ሕንጥብ ንሰና (`) ግን።

ወተር ወሪ ቃነይኒ እሻራት

ወተር ወሪ ቃነይኒ እሻራት (tone or pitch level marks) ይስተው፣ አን ወተር ይና ደሀዮኹድ ክብይናዲ፣ ለጥይናዲት ሓበረውና ግን። ናውኻ ቆላተል ወሪ ሓሳብ ታምምሊ አወይረድ ከተብሰኩ። ብሊና ጋብ እን እንግሊስድ “tone languages” ወሪ ወተር ጋብ፣ ይስቶ ሽጃስተውሰና፣ ቆላት ገሪው፣ ናክታት ላኹ አኩ ናትናቱር ውሪና ሻው ህምብኹሎም። እና ተለዩው ቆላትሲ አትዋዩንድንን።

ቆል	ውሪና
1. ብታ	ክርጃ እትሱ፡ ቁሻ እትሱራ
2. ብታ	ቅሻ ኡዳምዲ እንሱስዲር ብርሲ ምሻኹ
3. ብታ	ነብሪልድ አቕትራሲክ ቋ፡ ጠብ ያ

ወተር እሻራት እና አወት ከተብሶ ህምበው ቆላትሰነስ፣ ኒሶናኸር ወተር ብሊና ጎወሊታኸሱ ፈረጊስኒል ካቢሮና ገረሰኩ። ናውኻ እና ተለዩው ነን ግን።

1.	ወተር ነበኪ እሻረት፡ - እን ወተር ላቆሉኸ ክብያኸዲ፡ ለጥያኸዲ፣ ወር ሕንግናኸዲ ዓኪክዲ ኣኸጊ፣ ኦርው-እርዋ ኣከን እና በጥዮ ህምባኸ ሕንግጥ ኒአወይሲ ከተብሰኩ።	
2.	ወተር ክብ ዩ ፈራኸድ እሻረት፡ - ስቆይሲ ተርዮ ኒገሽ ላውል ቂሉ ክብያኸ ሕንግጥ ግን።	
3.	ወተር ለጥ ዩ ፈራኸድ እሻረት፡ - አወይሲ ተርዮ ኒገሽ ላውል ቂሉ ገማኸ ሕንግጥ ግን።	
4.	ወተር ለጥ ዮ ተር ዮ ክብ ዩ ፈራኸድ፡ - ሰልፍ ሸንገብልድ ኒገሽ ስቆት ላውል ገሞ፣ ኒገሽ አወት ላውል ክብ ያኸ ሕንግጥ ግን።	

ጽጌጽጽጽጽጽ

**ሊኛር በና
ብሊና ግብራ ጋቡኸ**

Part 2

Blin Grammar

(ከብተኸ ተለይሮ ግን)